

I 1.543.431

АБРАГАМ ЛІНКОЛЬН.

Ціна 30 сот.

В Товаристві „Просвіта” у Львові (ринок ч. 10.) можна дістати:

I. Книжки для народу:

29. Старий Ефрем, Н. Устияновича	20 сот.
32. Роскази про небо і землю	24 "
33, 34. Роскази про сили природи, ч. I. і II. по	20 "
36. Оповідане о житю св. Бориса і Гліба	20 "
37. Житє Т. Шевченка	28 "
38. Повістєк для дітей	30 "
39. Що то таке провізорія?	16 "
40. Сестра. Оповіданє М. Вовчка	10 "
41. Байки Павла Свого	24 "
44. Вінок	16 "
45. Нива	20 "
50, 52, 70. Історія Руси ч. I. 30 сот., ч. II. 26 сот., ч.	88 "
IV 32 сот., разом	88 "
51. Звірята шкідні і пожиточні	64 "
55. На досвітєках	24 "
62. Житє св. Кирила і Методія	24 "
64. Лен і коноплі	28 "
67. Житє св. великомучен. і лікаря Панталеймона	20 "
71. Про живоплоти і ліси	20 "
75. Вен'ямін Франклін	12 "
79. Відкрите Америки	24 "
87. Дрібна птиця господарска	20 "
93. Оповіданє про рослини, О. Степовика	60 "
95. Маркіян Шашкевич. Про єго житє і письма	36 "
122. Серед ледового моря. В. Чайченка	30 "
125—126. Ілюстрована історія Руси	1 К. —
132. Іван Котляревський. В. Чайченка	20 "
133. Лікар Ісаак	20 "
143. Григорій Квітка, оповіданє Чайченка	20 "
144. Галя, оповіданє Загірної	20 "
145. З житя Якова Кука, розказав К. Селецький	20 "
146. Юрко Стеєнзон	24 "
147. Фінляндія і Сахара, В. Чайченка	24 "
148. Про нові гроші, д-ра К. Левицького	20 "
151. Про холеру	12 "
152. Децо про землю	20 "
153. Сократ, грецький учитель, Вас. Чайченка	24 "
154. Про польові пошкоди	12 "
155—156. Як дбати о здоровлє	50 "
157. Своєли	24 "
158. Три побратими	50 "
159—160. Про книги ґрунтові	60 "
161. Черкіян Шашкевич	20 "

АБРАГАМ ЛІНКОЛЬН.

ОПОВІДАНЄ ПРО ЙОГО ЖИТЄ.

Ч. 38

НАПИСАЛА

М. Загірня.

В. Корженковський

Коштом і заходом Товариства „Просвіта“.

ВОЛОДИМИР
КОРЖЕНКОВСКИЙ

ЛЬВІВ, 1901.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка
під зарядом К. Бедварського.

ВОЛОДИМИР
НОРИКЪ БОССКИЙ

Передмова про те, в якій землі се робило ся.

Року 1492 Італіянець Колюмб перший намисливши обплисти кораблем круг землі, щоб знайти дорогу до багатої Індії, поплив від гішпанського берега на захід сонця і пропливши кілька місяців доплив до якоїсь нової, невідомої землі. Колюмб вірив, що знайшов дорогу до Індії і прозвав людей знайдених у новім краю Індіанами. Аж пізнійше дізнали ся люде, що се зовсім не Індія і ту землю названо Америкою. Вона простягла ся двома великими шматками з півночі на південь, а посередніні ті шматки злучає вузька смужка землі. Так ті шматки й звуть — той, що на північ — Північною Америкою, а той, що на південь — Південною Америкою. Почувши Европейці від Колюмба та від його товаришів, що нова земля дуже багата на все та ще й на золото, узяли туди їхати, щоб забагатіти. Їхали Гішпанці, Голляндці, Французи, Англійці, Німці; которі забагатівши, а то й не забагатівши, вертали ся до дому, а которі там zostавали ся жити. Кождий народ так уже й силкував ся в одному місці селити ся: Французи до Французів тулили ся, Англійці до Англійців. Як гурт людей з одного якого народу оселить ся в чужій землі, то те місце, де вони живуть, зветь ся кольонія, а люде кольоністи. І ото стали в Північній Америці европейські кольонії; найбільш було французьких та англійських. Але-ж осажували ся кольоністи не в безлюдній землі, бо в Америці жили вже люде — Европейці звали їх Індіа-

нами. Кольоністи з Європи почали в тих людей землю віднимати, а їх прогнали далі. Були, правда, й такі кольоністи, що купували землю, та їх було мало, а більш таких, що однимали. Індіяни не поступали ся, боронили свого і в Америці раз-у-раз була війна. Подужували Європейці, бо мали добру зброю, і вони прогнали Індіяни усе далі в ліси.

Америка справді була дуже багата країна: земля — родюча ділина, ріки величезні, степи, ліси безкраї. По степах трава висока: чоловік верхи на коні в ній сховасть ся; по лісах звіря, птаства всякого сила. У землі залізо, золото і всякі інші мінерали. То й не диво, що Європейці плавом плили в Америку. Найбільше-ж їхало туди Англіївців, і вони осадили мало не половину Північної Америки своїми кольоніями. Управляли ся вони тоді так: скількись міст та сіл, що були близьше себе, вибирали собі виборних людей, щоб вони усім тим селам та містам давали порядок. І така спілка з сіл та з міст звала ся стейт, по нашому держава. Кожда держава порядкувала собі сама своїми справами. Але-ж не все робили держави так, як їм хотіло ся, бо люде в них жили Англіїці і над ними порядкував з Європи англійський король та англійський парламент. (Парламент — то державна рада з виборних людей; вони в купі з королем устанавляють закони і порядкують у державі). Спершу державам добре було, бо англійський парламент не дуже мішав ся в їх справи, а далі він почав чинити їм усякі кривди, накладав на них великі оплати.

Все те не за малий час і зробило ся. Вже більше як двіста років минуло з того часу, як почали Європейці селити ся в Америці. Як не стало вже кольоністам Англіїцям снаги терпіти утиски від Англії, то р. 1774 зібрани ся в місті Філядельфії на раду виборні люде з усіх 13-тьох держав і ввадили воювати з Англією. І почала ся війна. Воювали довго і таки визволили ся кольонії від Англії і тоді заснували собі свою, ні від кого незалежну державу. Зветь ся вона „Північно-Американська Спілка“. Державний лад вони собі завели такий. Кожда держава сама у себе порядкує як знає; кожде місто в ній, кожде село вибирає виборних людей.

Вони зуть ся депутатами. Депутати з'їздять ся у найголовнішому місті тої держави і там обмірковують усякі справи і встановляють закони й порядки в своїй державі. Се такий порядок у кожній державі, і иньша ніяка держава не має права до того мішати ся. Але як у держав і проміж себе спілка, то через те є такі справи, що спільні всім державам, бо всі держави вкупі складають одну державу. Щоб такі справи рішати, збираєть ся иньша рада державна, що зветь ся конгрес. Кожда держава вибирає від себе до конгресу виборних людей. Конгрес збираєть ся в місті Вашингтоні.

Щоб робити те діло, яке загадає конгрес, та пильнувати, щоб усі слухали ся законів, — треба якоїсь людини. То вся держава вибирає собі чоловіка і той чоловік зветь ся президент. Вибирають його на чотири роки. Відбуде чотири роки, тоді або знов його-ж виберуть, або кого иньшого. Президент у купі з конгресом порядкує державними справами Північної Америки.

Все, про що в отсій книжці писано, робило ся в „Північно-Американській Спілці“.

I. Лінкольнове дитинство.

В американській державі Кентукі жив хутором чоловік Томас Лінкольн. Предки його давно вже виселили ся в Америку з Англії. Сім'я в Томаса Лінкольна була невелика: жінка та маленька дочка, а р. 1809 народив ся ще син Абрагам (по нашому се буде Оврам).

Томас Лінкольн із жінкою хоч і широ працювали, а жили вбого, бо в них господарство було ще нове. Та в сім'ї був лад, і любленим дітям жило ся добре. Батько був зовсім неписьменний, а мати вміла читати. Їм хотіло ся, щоб син їх був письменний. Недалеко від їх оселі жив чоловік Захар Райні. Він завів у себе маленьку школу і як Абрагам підріс, то став до тої школи ходити вчити ся. Та йому не довело ся там довго повчити ся. У Лінкольнів був сусіда, багатий пан, і були в него не-

вільники Негри (чорні люде), бо тоді в тій землі в багатих людей були невільники — от як у нас колись панські люде були; тільки ще гірше було тим невільникам жити, ніж нашим крпакам. Абрагам ходив до школи через панову землю і потоваришував з його невільником. Невільник жалував ся Абрагамови на своє тяжке жите і тим панови те товаришуванне не сподобало ся, і він не дозволив Абрагамови ходити по своїй землі. А в ньшого шляху не було, то й довело ся Абрагамови кинути школу. Тоді віддали його й сестру до иньшої. До неї ходити було дуже далеко і вчитель такий був, то й сам мало що знав. Та вже хоч і негарна була школа, а діти так ходили до неї. Коли-ж і тут не довело ся довше повчити ся через того-ж таки сусіду-пана. Він, розсердивши ся на Абрагама, почав усяким способом його батькови дошкулити. Через те, та ще через те, що тяжко було дивити ся, як сусіда знущаєть ся з своїх невільників, продав Томас Лінкольн свою землю і в осени 1816 року склав своє вбоге добро на віз та й поїхав з сім'єю шукати собі місце на селитьбу.

Лінкольн їхав на захід сонця в державу Індіану. Їхали не день і не тиждень, а довго їхали, поки знайшли собі місцину до вподоби у лісі, край веселої річечки. Земля нічия була, кождому вільно було займати, скільки схоче. То Лінкольни обібравши собі місце, зараз на йому й розташували ся. Батько нарубав росохуватого дерева, позабивав у землю, заплів з трьох боків, зверху покрив, і ото в тій повітці почала сім'я жити. Та в повітці довго не виживеш і він заходив ся рубати дерево на хату та обтісувати. Батько працює, і син, хоч малий, а йому побобляє. Довгенько вони працювали і таки поставили собі хату. Правда, вона була не велика, навіть не на помості, та все-ж у ній краще й захистніше жити, ніж у повітці. Ще зробили стіл та стільчків скількиєсь, та ліжко. Ото й усе. Перину на ліжко сухим листем замієь піря насипали. Абрагам спав не в хаті, а на горищі (поді). Дала йому мати пару коців: один постелить, другим укрить ся та й спить собі і хиба вже дуже змерзне було в зимі, так прибіжить у хату та на ліжку погрієть ся.

Ото хату зробили, в де жити; тоді треба було про те подумати, щоб посіяти хліба. А сіяти ні на чому, бо круг хати ліс густий та високий зняв ся, а поля нема. Взяв батько вирубувати ліс та вивозити та пеньки викорчовувати. І син не гуляє, батькови пособляє. Оба вони тяжко працювали, кождей по своїй силі, звісно, поки визволили з під ліса клопоть землі і засіяли його. Отсе вже тепер буде в них і хліба трохи, і горобини. А в лісі багато звіря та птаства.

— Буде що їсти, не сидітимем голодні, — каже Томас Лінкольн.

Та з того невеличкого клаптика землі, що вони собі придбали, не можна було прожити сім'ї, хоч вона й невелика була, то знов заходили ся Лінкольни, батько і син, визволяти землю з під ліса. І вони працювали дуже щиро, з усеї сили. Але-ж Абрагамови ще і вчити ся хочеть ся, думає він собі: „От як би мені навчити ся читати так гарно, як мама читає“. І ото що вечера сїдає він з книжкою проти грубв. У грубі ясно-ясно горить, Абрагам читає книжку або пише. А пише він не пером і не на папері, бо того припасу не було в него, а пише крейдою на гладенькій дощечці; а як захоче, щоб чорне писання було, то заструже паличку, обпалить з одного боку та нею й пише. А як на полі, то просто паличкою по землі пише. Як утовить ся працювати, то сяде одпочити та й пише собі. Ото одного разу пише він, а суєдин хлопець побачив і питає:

— Що то ти робиш?

— Пишу, — каже Абрагам.

— Ова! Умієш ти писати! Ну, що-ж ото ти писав?

— Імя своє написав.

Хлопець не поняв віри, побіг і привів свого батька, а той трошки вмів читати. От він дививсь-дививсь і таки розібрав, що написано і прочитав голосно:

— Аб-ра-гам Лін-кольн.

Як прочитав, то так з повагою на Абрагама поглянув, що той такий малий, а знає писати. Тоді бо ще в Америці багато було таких, що не знали ні читати, ні писати, — то тепер там кождей уміє.

Книжок у Лінкольнів небагато було, всього три: Біблія, катехизис та буквар. Багато розділів з Біблії та ті дві книжки Абрагам, часто читаючи, вивчив на пам'ять. Та йому хотіло ся в школі вчити ся, а школи поблизу не було.

Отак і жили собі Лінкольни в лісі, а тоді прийшли дядько й тітка Абрагамової матери і оселили ся біля них. У них був хлопчик сестрінець і з тим хлопчиком Абрагам дуже потоваришував.

II. Тяжке горе.

Стало Лінкольнам веселіше жити з родичами, і ото прожили вони з ними рік. А тоді стало ся Томасови Лінкольнови та його дітям велике нещасте. Вмерла його дружина й посиротила його з малими дітьми. Плачу та журби за нею було багато, а найдужче Абрагам за нею журив ся, бо вона була така ласкава, така добра, так гарно було Абрагамови з нею. Він потім, уже дорослим буди, завсїгди казав було: „Коли є в мені що добре, то се з материної науки; бачивши її добрість, я й сам силкував ся бути таким, щоб людім гарно було зо мною жити“.

Викопав Томас глибоку яму, щоб звір тіла не вгріб, та й поховав у ній свою дружину. Сам поховав, бо церкви поблизу не було, то й нікому було похорон відправити. І дуже йому жалєо було, що не відправлено над жінкою похорону. Коли вже так не скоро, місяців через дев'ять після її смерти він почув, що десь далеченько, верстов за сто, живе пастор (пип). Він і каже Абрагамови:

— Ти, сину, вже наче добре писати навчив ся, — може зумієш написати листа?

— А може й зумію, тату, — каже Абрагам.

— Ну, то сїдай пиши!

У хлопця тоді вже було чорнило. От він узяв паперу й чорнило, сїв за стіл і налагодив ся писати. Йому й гарно, що от він лист писатиме, і страшно наче, бо

вперше. От батько проказує лист до пастора, щоб приїхав похорон над жінкою відправити, а Абрагам пише, що батько каже. Дописав, прочитав батькови і обидва зраділи: батько того, що син його так навчив ся, що вже й лист напише, а син і собі радіє, що таки написав.

Пастор лист одержав і за кілька тижнів приїхав. Підїхав до хати, а Абрагам вибіг на зустріч, привитав ся й питає:

— Се-ж ви мабуть мій лист відібрали, що приїхали?

— То-б то мабуть лист від твого батька? — каже пастор.

— Ні, мій лист, бо то я його писав, — упевняє Абрагам.

Пастор осьміхнув ся:

— Відібрав, — каже, — як що справді ти сам його писав, то се гарно, бо написано добре.

Абрагам зрадив:

— Се мій перший лист, — каже.

Пастор відправив похорон і поїхав собі.

Абрагамови після матеріної смерти ще побільшало роботи, але він усе-ж читав та писав хоч прихашцем. От тільки книжок не було нових і він тим журив ся, бо ті книжки, що дома були, вже не то попрочитував, а й повивчав. Бачивши батько таку прихильність синову до книжок схотїв справити йому радієну несподіванку. Одного разу прийшов він у вечері до дому і вузлик із чимсь принїс та якось так особливо глянув на сина. Хлопцєви цікаво, думає: Що-ж то батько принїс? А батько помаду розв'язує вузлик. Розв'язав, аж там книжка, правда, старенька вже, обідрана, але ж Абрагамови то був найкращий подарунок. Книжка та була дуже гарна повість англійська, звала ся: „Прочанинові мандрівки“. Абрагам швидко прочитав її і вже хотїв був починати в друге, аж тут сусїда дала йому прочитати „Байки Езопові“. Ті байки так йому сподобались, що незабаром він більшу частину їх знав на память. А після байок він здобув собі ще одну книгу: про Юрка Вашингтона. Вашингтон — то великий чоловік. Він був головним проводирем Американців у війні з Англїєю, і дуже пособив їх визволеню. І він був першим президентом, як визволені Американ-

ські держави почали жити на свою руку. Він дуже багато добра зробив своєму народови, і тим кожний Американець добре знає, хто був Юрко Вашингтон і шанує його. І в Лінкольновій сім'ї добре знали про него. Абрагамів дід воював ся з Англіїцями і часто оповідав про Вашингтона. Абрагам дуже радий був прочитати книжку про жите Вашингтонове, про жите того чоловіка, що так багато добра зробив своєму краєви.

III. М а ч у х а.

Томасови Лінкольнови було важко господарювати з малими дїтьми без жінки, то він і одружив ся в друге з вдовою Саллі Джонстон. У неї було троє дїтей — син та дві дочки. Та з сього не стало поганїйше в Лінкольновій сім'ї, бо і його й жінчини дїти жили між себе так гарно, мов були рідні. Друга жінка Лінкольнова була трохи заможна. Вона перевезла своє добро, і тоді Лінкольнові дїти зроду вперше побачили справжні столи та стільці і лягли спати на справжніх ліжках. Ще й одежу їм справили кращу. У хаті помоцено поміст і стало в ній чистенько й гарненько. Мачуха чоловікових дїтей мала за рідних і була для них дуже добра. Вона була трохи осьвічена і скоро помітила, що Абрагам розумний хлопець і до науки дуже охочий. Коли тут і школу поблизу заведено. Мачуха почала послати Абрагама туди. Він учив ся добре, за веїх школярів краще, та на жаль через кілька тижнів школи не стало, і довело ся йому знову вчити ся самому, та мачуха трохи пособляла. І вже аж через чотири роки знову школу заведено, та й тепер не надовго, але все-ж Абрагам де чого в ній навчив ся. В школі було йому добре, бо товариші його любили за те, що був правдивий і дуже добрий і ніколи ні з ким не сварив ся, а ще й товаришів мирив, як вони часом звимали сварку. Хлопці школярі часто ловили пташок та звірючок усяких і мучили їх та держали в неволі. Абрагам завсїгди обороняв їх від товаришів. То словами обороняв, а то ще написав про те-ж і давав товаришам те своє писане читати.

Книжок у Абрагама потроху більшало: мачуха купила йому книгу про жите одного Американця Генрі Клея, — вона знала, що книжка йому найкращий подарунок; а одну книгу він сам собі заробив. Се так було: Як довідав ся Абрагам, що в його вчителя є книга про Вашингтона — більша й краща від його книги, він просив її у вчителя прочитати. Учитель дав і каже:

— Ти-ж читай не поспішаючись. Держи книгу в себе поки схочеш, аби гарно прочитав та зрозумів.

От і почав Абрагам читати книжку, і вона йому дуже сподобала ся, так що йде він робити на поле чи в ліс, то бере й книжку з собою. Як є вільна хвилина, то прочитає трохи, а тоді сховає книжку в душло і добре її там прикриє, щоб чим не пошкодило. А одного разу пішов великий дощ. Після дощу прибіг Абрагам до дерева, вийняв із душла книжку, а вона вся мокра, так і тече з неї. Аж заплакав хлопець побачивши се. Що його робити? Узав він книжку, порозкидав проти сонця, висушив її, пообчищав, а все-ж зопсована книжка. Думав-думав, що його робити, а тоді пішов до вчителя. Той здивував ся, що так швидко Абрагам приніс книгу і питає:

— Хіба вже прочитав?

— Ні, не прочитав, та мені нещастя стало ся.

Він розгорнув книжку, показав учителеви і розповів, яке лихо стало ся.

— Шкода книжки! — каже учитель.

Абрагам каже:

— Пане вчителю, я купив би вам нову книжку замісто сеї, та грошей не маю. Так уже будьте ласкаві, дозвольте мені відробити вам за шкоду.

— Добре, — каже учитель, — у мене тепер женці жнуть, то приходь і ти завтра жати.

— Прийду, — каже Абрагам, радий, що зможе відробити учителеви за шкоду.

Другого дня тільки розвиднило ся, уже Абрагам жне на вчителевій ниві. Він увесь день щиро працював, а ввечері учитель сказав йому:

— Ти так працював сьогодні, що не тільки за шкоду відробив, а й заробив книжку. Візьми її, вона вже тепер твоя.

Щасливий Абрагам забрав зароблену книгу і веселий побіг до дому.

Абрагам мав дуже добру пам'ять і вмів гарно говорити, то часто він оповідав людям про те, що читав у книжках. А то ще він ходив на всякі збори. Його родич і товариш Деніс Генке ходив туди з ним і ще де-які хлопці. На збори сходилися люди й балакали про всякі громадські справи та про віру; казано там промови всякі та проповіді, бо там проповіді можна казати не тільки в церкві. Хлопці все слухали уважно, а потім у своїй гурті обмірковували те, що чули. Абрагам звичайно виявляв, як що хлопці чого не зрозуміли. Бувало так, що люди жнуть, або ще яку гуртову роботу роблять, а Абрагामी схочеться щоось цікаве розказати людям, то він скочить на пенек і почне говорити. А люди покинуть роботу та й слухають його.

Той же таки родич його Деніс Генке казав потім уже: „Як підемо було з Абрагамом у містечко Джентрівіль, воно було недалечко від нас, та як почне він до людей говорити, то ті до півночі його слухають. Я було, натовивши ся, схочу спати, та иноді не дїждавши ся кінця піду собі, а він усе говорить. Він не про самі поважні речі говорив, а бувши зроду дуже веселий, часто розказує що небудь таке чудне та веселе, що всі люди сміють ся. Його тоді так і звали „веселий Абрагам“.

IV. Парубок — наймит.

Абрагам виростав дуже швидко. Як минуло йому шіснацять років, то він був заввишки мало не півтора метра. І він був не тільки високий, але й дужий. Він сам, уже дорослим буди, казав, що не бачив, щоб хто так глибоко загнав сокиру в дерево, як він тоді. І підняти він міг сам те, що иньші піднимали втрьох. Мозолів на руках від роботи було в него не менше, як і в батька,

бо він працював дуже багато. Як дома не було чого робити, то ходив поденно робити до сусідів або наймав ся де небудь. Роботу знаходити йому було не важко, бо кождий рад був веселому, працювитому й непередливому робітникови. Він ніякої роботи не цурав ся: і звичайну важку мужицьку роботу робив, і дитину малу бавив, — і пироги ліпив та пік — усього вмів. До одного чоловіка він був найняв ся за перевізника на порон, а замісь того довело ся йому і на полі робити, і коні пасти, і кукурузу жорнами молоти, а часом і окропи гріти, і їсти варити. І все він робив так, що аж дивити ся було весело.

У того господаря Абрагамового було кілька книжок і між ними „Історія Північно-Американської Спілки“. — Абрагам, звісно, випросив їх прочитати. Та в день не можна за роботою, так він у ночі читав. А він спав ув одній хаті з господарським сином. Той одного разу й напав ся:

— Гаси свѣтло!

Абрагам каже:

— Я ще почитаю трохи.

Тоді син господарський розлютував ся і вдарив Абрагама. Абрагам нічого не сказав йому, але свѣтла не погасив і читати не кинув.

Одійшовши від того господаря, Абрагам побув трохи дома, а тоді став у містечку Джентрівілі за прикащика в крамницю до крамаря Джонса. Купець побачив, що Абрагам дуже розумний парубок і схотів пособити йому освѣчувати ся. Він добував гарні книжки і давав Абрагамови читати. Абрагам читав і багато чого навчав ся. Іще він читав газети і з них довідував ся, що робить ся на свѣті, які де порядки, як живуть люде по різних краях. У крамницю сходило ся чимало освѣчених, розумних людей. — Абрагам розмовляв з ними, розпитував про цїкаві йому річи, про громадські справи, як що робить ся і в своїому краю, і по иньших краях. Та на жаль не довго довело ся йому бути в крамниці, бо господар кинув крамарство. Тоді р. 1827 Абрагам найняв ся до столяря Вуда. Там він не сам робив, бо ще наймити-челядники були. Абрагам ніколи нічого не пив, а товариші його здорово пїячили. От він і написав про те, що не треба

ВОЛОДИМИР
КОРИСЕНЬОВСКИЙ

пити і в'яснив, чому не треба, і те його писане видрукувано в газеті. Тоді ще написав він про громадські справи, і те писане видрукувано теж у газеті. Кажуть, що обидві ті статі написав дуже добре.

У. Мандрівка рікою.

Абрагам читав багато і чув багато, а бачив дуже мало чого, і схотіло ся йому хоч трохи побачити світа. Недалечко від їх хутора текла велика ріка Огайо, і Абрагам намислив поплисти нею до міста. А щоб не дурно плисти, він і діло надумав і каже батькови:

— У нас, тату, чимало зерна продажного та й ще де що є, то зробимо плот, складемо на него все продажне, та й повезу я в місто попродаю.

Батько згодив ся, і вони зробили плот, склали на него все, що мали продажного, і поплив Абрагам плотом за водою у велике місто. Самому керувати плот було важко, а надто там, де треба обминути вир, або де ріка круто повертає; та дужому Абрагамови те було дарма. Він плив собі помалу, роздивляючи ся на зовсім нові йому місця; иноді й з людьми розмовляти доводило ся, бо чимало плотів плыло рікою.

Допливши до міста, Абрагам добре спродав ся, трохи пожив у місті, щоб роздивити ся, як там люде живуть, та розпитати ся, про що хотіло ся, а тоді вернув до дому.

Про те, що Абрагам возив хліб у місто і добре спродав, прочув один багатий чоловік. Він приїхав до него й просить:

— У мене, — каже, — чимало хліба продажного та солонини. Одвези, спасибі тобі, аж у місто Новий Орлеан та попродай. І тобі добре буде, й мені, бо ти заробиш добре, а я певний буду, що все до діла зроблене. Я й сина свого з тобою пошлю, бо плот великий, важкий буде, одному керувати не можна.

Мабуть той чоловік дуже вірив Абрагамови, що такому молодому парубкови приручав стільки добра. Плисти треба було не в те місто, куди Абрагам возив свій хліб,

а в иньше, більше, а до него дуже далеко: 2500 кілометрів треба плисти величезною рікою Міссісіпі. Та Абрагам був певний, що зробить діло як треба і радо взяв ся за него.

Зроблено великий плот, навантажено його всяким добром, на плот стали Абрагам з господаревим сином Джоном (по нашому Йван) і поплили вниз за водою. — Спершу плили рікою Огайо, а потім виплили в ріку Міссісіпі. А вона широка-широка, а по ній дерево всяке пливе: котре вже впало, то пливе плазом; а декотре як стояло, так стоячи й пливе, зелене та гарне. То величезна ріка поїдмивала кручі, подривала дерева з корінням і з землею, то вони й плили по ній. Хлопці так на ріку задивили ся, що й плота пильнувати забули. Коли щось як штовхне його! — аж вони попадали. Посхоплювали ся, дивлють ся, аж то дерево, пливучи повз плот, зачепило його. Тоді вже хлопці годі на ріку задивляти ся, — узяли знов плота пильнувати. А пильнувати добре треба було, бо раз-у-раз доводилось вири та чорторії обминати, та оті дерева, що несла вода. І плотів багато рікою, то треба дивити ся, щоб не вдарити ся об який. Хлопцям важко приходило ся, бо плот був великий, важкий: треба було великої сили, щоб керувати його. Захисту від дощу та вітру не було ніякого. Так вони й спали просто неба. Вогню розпальвати не можна було, щоб плот не зайняв ся. А тоді саме часто великі дощі йшли та бурі великі були. Без огню ні обігріти ся, ні обеушити ся ніяк, ні їсти зварити, і вони жили без вареної страви. Та ще тоді чимало лихих людей плавало рікою. Вони нападали на плоти й грабували. І нашим парубкам не минуло ся зазнайомити ся з ними.

Одного разу підогнали вони плот до берега і полягали спати. Було дуже темно. Так як опівночі Абрагам прокинув ся, бо щось зашелестіло. Він питає: „Хто там?“ Ніхто не озиваєть ся. Він збудив Джона. Той схопив ся переляканий, питає:

— Що там? Розбійники?

Абрагам знову питає:

— Хто там?

Ніхто не озиваєть ся, а тільки чути, що шепочуть ся люде. Коли бачуть, аж коло плота четверо людей, і один уже лізе на плот. А в парубків ніякої зброї не має. Розбійник виліз на плот та як ударить Джона кілком по голові. Той так і присів. Абрагам вихопив кілок у розбійника, а його скинув у ріку. Тоді ті три кинули ся на плот. Та їм не пощастило: парубки таки прогнали їх геть. Але ж і Абрагама здорово вдарено кілком по руді і ножем у лице, так що мало ока не виштуркнуто, а шрам на лиці лишив ся на віки.

Ще й інші пригоди бували їм. Одного разу така велика буря звіялась, що мало плота не розбила. — Та хлопці в пригоді вміли собі зарадити, і плисти їм було все ж дуже весело, бо раз-у-раз бачили все нове. Рікою плило багато плотів та кораблів. Абрагам до всього придивляв ся пильно, розмовляв із людьми, розпитував. Іще до Нового Орлеану не доїхали, а вже він багато світа побачив, багато чого почув.

Нарешті доплили до Нового Орлеану. Велике-велике місто, людьми так і загуло. Абрагам зараз по купцях кинув ся і швидко попродав усе, що привіз. Тоді вони роздивили ся добре на Новий Орлеан і поїхали собі до дому. Абрагам був дуже радий, що їздив так далеко. — І той чоловік, що його наймав, теж був радий, бо його добро гарно попродали.

VI. На нових оселях.

Живе собі Абрагам Лінкольн, працює, книжки добуває та читає. Вже йому двацять перший рік. Парубок з него був надзвичайно дужий, але зовсім нечепурний. Високий аж гнеть ся, а в плечах вузький, голова проти тіла дуже мала, вуха стирчать, рот великий, високе чоло все в зморшках, над ним волосє стирчить. Брови густі, а з під них дивлять ся очі розумні, ясні та ласкаві. Як веселий Абрагам, так очі в него аж сяють. Руки довгі з величезними кулаками. Він потім уже так про них казав:

— Я своїм рукам не міг ціни скласти. Може ні один дука не дивився на свої скарби з такою радістю та любов'ю, як я на свої руки. У мене було багато всяких замірів, і все мусіли зробити мої плечі й руки.

Одежа на ньому завжди була вбога, бо він зароблені гроші віддавав батькови, а на себе тратив дуже мало. Про одержу він так казав:

— Краще купити гарну книжку, ніж справити дорого одержу.

Як минав йому двадцять перший рік, то він подумав: „Тепер уже в батька господарство добре йде, то піду від нього і буду вже на себе заробляти, собі господарство буду дбати“. От же так не вийшло, бо Абрагамів батько прочув, що в державі Іллінойсі багато краща земля і схотів туди переселити ся. То вже Абрагамови не випадало під такий час іти від батька. Батько продав свій хутір, і тоді переїхали вони в державу Іллінойс. — Там справді земля була багатша і жити було краще. — Абрагам у двох із дядьком нарубали дерева, поставили хату, більшу й кращу, ніж на давній хуторі, побудували в дворі, що треба було, тоді обгородили поле, 12 моргів, що купив батько. Обробивши ся, Абрагам думав уже йти на себе заробляти, та знов не довело ся. По тих місяцях прокинула ся велика пошесть, багато людей умирало, і батько Абрагамів, тікаючи від пошести, переїхав звідти в иньше місце в тій самій державі Іллінойсі. Абрагам і тут поробив усе, що треба було батькови на новій оселі і аж тоді пішов від батька заробляти на себе.

Саме тоді один крамарь із міста Нью-Салему, на прізвище Оффет, попросив Абрагамового дядька одвезти баркою в Новий-Орлеан пшеницю й кукурузу. Той каже:

— Як Абрагам поїде, то й я поїду, а без него не хочу.

Оффет тоді попросив і Абрагама їхати. Той каже:

— Добре, поїду.

І вони поїхали в чотирьох: Оффет, Абрагам з дядьком та ще один чоловік. Абрагам добре вже знав, як їхати і кому продавати, і вони добре доїхали і продали все.

УІІ. Про невольників Негрів.

Ходячи в Новім Орлеані по базарі, побачив Абрагам уперше на віку, як продавано невольників Негрів. — Чорні жінки, чоловіки, діти майже годі сиділи закуті в кайдани, щоб не втекли. Коло невольників походили їх пани та доглядачі з довгими канчуками в руках. Деякі кричали, закликаючи купців та вихваляли свій крам.

— Ось продажній невольник, має трицять і п'ять років, страшенно дужий, годящий на найтяжчу роботу.

— Ось дівчина вісімнадцяти років, чепурна, здорова, вміє прибирати в хатах, прати, шити і всяку иншу жіночу роботу.

Деякі невольники, найбільше жінки, плакали, і їх за те бито канчуками.

Приходили покупці, вибрали собі невольника, обглядали його мов коня чи вола, а пан підгонив його канчуком, щоб швидче повертав ся.

При Абрагамі продано одну сімю. Спершу хтось почав торгувати чоловіка, але не купив, бо дорого за него правлено. Бідні чоловік та жінка кинули ся пану до ніг, благали, щоб не розлучав їх, а продав у одні руки, але пан крикнув: „Гетьте, собаки!“ — вдарив їх ногою і пішов геть.

Трохи згодом чоловіка таки куплено. Він не хотів іти від жінки та від сина; жінка та син не пускали його від себе. Їх усіх дуже бито: бив і той пан, що продав, і той, що купив; чоловіка взято й поведено. Тоді прийшов іще якийсь пан і купив хлопця. Його відірвано від матери й поведено, а мати лишила ся сама. Вона спершу кричала, і пан бив її нагаєм і ногами, а тоді вона замовкла й сиділа як мертва.

Абрагам Лінкольн бачив те все. Він і ранійше знав, як тяжко жити невольникам Неграм, як над ними знущають ся; ще малим хлопцем він товаришував із Негром і багато від нього чув про невольницьке жите, але те вперше бачив, як їх продають. І він запряг собі, що все жите своє боротиметь ся як могтимо проти великої кривди людям, проти рабства.

Спершу в Америці Негрів не було. Вони родом із Африки. На колір вони не такі як ми, не білі, а чорні. У тих американських краях, що лежать південнійше, дуже добре росте тютюн, риж, цукрова тростина і бавовна. З тих рослин добрий прибуток, але ж і праця коло них дуже важка, бо там дуже душно, а всі ті рослини люблять болотяні місця, а робити на болоті дуже шкідливо, бо нападає пропасниця така люта, що вмирають із неї. Та ще бавовна як поспіє, то від неї дуже поганий дух, і він шкодить здоровлю. Ще не задовго по відкриттю Америки Європейці придумали замість слабосилних Індіан спроваджувати з Африки Негрів для сеї тяжкої праці. — Тільки при їх помочи було можливо заводити широкі лани з тими пожиточними рослинами. Ті лани називалися плянтації, а їх власителі плянтаторами. Перші почали заводити в себе рабів Французи та Гішпанці. Раб — то все одно, що від чи кінь. Пан мав право його продати, чи подарувати, чи промінати хоч би й за собаку. Міг забити свого раба, і його за те не карано. Часто й густо, продаючи, розлучали сімю, і всім байдуже було до того, що почувають ті нещасливі люде, бо їх не вважано за людей, а за товарину; а в тім товарину чи собаку дужче жалувано, ніж Негра. Коня пан годував добре, давав йому відпочити. Негрів годовано поганійше як собак і хати їх були поганійші як хліви. Коли стомлений і знесилений або хорий Негр падав, не можучи робити, то доглядач бив його канчуком, аж поки той не схопився до роботи, хоч би мав згнути на місці.

Негри, живучи зроду в душній країні, позивкали до духоти і їм не так важко було робити під палючим сонцем, як Американцям. Але все ж і вони не видержували тяжкої праці та поганого життя, і дуже багато їх умирало. А де які втікали. Утече Негр та й ховається по болотах та по всяких нетрах, простуючи до північних держав, де не було рабства. Він знає, що як пощастить йому добути ся до такої країни, то буде там вільний. Та дуже-дуже мало було таких, що визволяли ся, бо плянтатори добре вмiли ловити втікачів. У них були добре вимуштровані собаки, і скоро втік Негр, зараз пускано собаку, вони по сліду приводили людей до втікача, а тоді

його брали і люто карали. А коли й пощастить утекти так, що й собаки не винюшать, то блукає-блукає бідолашний такими неграми, де не можна зустрінути людини, та й умре з голоду. Отже хоч і знав раб, що тяжка кара, а то й смерть дожидає його, а все ж тікав, щоб хоч малу часинку пожити на волі.

Де далі, все більше привожено Неґрів у Америку. Постали такі купці, що торгували „чорним крамом“ або „живим крамом“, — так вони звали Неґрів. З усяким иншим крамом купці поводили ся краще ніж з Неґрами. Ще їдучи з Африки в Америку зазнавали Неґри багато лиха. Їх набирали на корабель дуже багато і загонали в трюм (спідню часть корабля). Їх бідних нагонено туди стільки, що віде було не то лягть, а й сісти; дихати нічим, не стає повітря. Ще в день хоч ляду відчинювано, то вільніше було дихати, а на ніч ляду зачинювано й замикано, і бідні люде ледво могли дихати; з того хорували, а слабші вмирали. Рано ляду в трюмі відчиняли, і як уже трохи провітрило ся там, тоді йшли туди матроси, забірали тих Неґрів, що за ніч повмирали, і кидали в море, а живим давали їсти. Годовано їх дуже погано, не дивили ся, що їжа васнітіла чи гнила. І з тої їжи багато вмирало. Та купець не дуже тим журив ся, що „чорний крам“ мре. Аби хоч половнну довести, то й то барниш буде добрий.

Спершу раби були по всіх державах, а потім у північних їх усе менчало, а в південних більшало. У північних державах багато людей почало повставати проти рабства. Ще як Американські держави були під Анґлією, то держава Вірджинія кілька разів просила анґлійського короля Джорджа III. затвердити закон, щоб заборонити привіз рабів із Африки. Бо хоч на соймі в Вірджинії і встановлено такий закон, але щоб той закон мав силу, мусів король потвердити його. Та король не потвердив і навіть сам своєю рукою написав лист до ґубернатора, щоб той ніяким робом не позволяв касувати невільництво. Але серед людей усе дужче ширили ся думки про те, що рабство — то велика кривда людем, і в решті почали засновувати товариства, щоб гуртом повставати проти тої кривди. До Вірджинії хотіли прилучити ся ще три держави,

щоб знову писати до короля. Але саме тоді американські держави визволили ся з під Англії і заснували свою Спілку.

Оголошуючи свою незалежність від Англії нова держава писала, що Бог усім людям дав однакові права, через те і в Північно-Американській Спілці всі люде матимуть однакові права і всі мотимуть дбати про своє щастє. В північних державах жили здебільшого потомки Англіїців та Німців. Там працю поважано й шановано, але-ж працю вільну, а невільницьку працю вважано за кривду нещасливим людам. І ось скоро американські держави відокремили ся від Англії, зараз північні держави скасували в себе рабство. А в південних державах жили потомки Гішпанців та Французів. Там працею гордовано, самі працювати не хотіли й соромили ся, то-ж не тільки не скасували в себе рабства, а з усієї сили обстоювали за ним і хотіли, щоб і в північних державах були раби.

Як заснувала ся Північно-Американська Спілка, то всіх держав у ній було п'ятнадцять. Але багато людей виходило з держав і селило ся далі на захід на вільних землях. Як заселяв ся значний шмат землі, то називано його територія, і конгрес із президентом настановляли людей, щоб там порядкували. Потім, як уже людей у території ставало багато, вона ставала державою. Держава вибирала собі свій сойм, прилучала ся до „Північно-Американської Спілки“ і мала такі самі права, як і старі держави. Північні держави хотіли, щоб у нових державах не було рабства, а південні — щоб було. З сього повставали сварки. Нарешті року 1820 конгрес видав такий закон, що рабство може бути тільки в південних державах, а в північних і в усіх нових усі люде мусять бути вільні. Закон сей звав ся Міссурійська згода, бо ріка Міссурі ділила вільні держави від рабських. Правда, люде в північних державах хотіли, щоб ніде не було рабства, та бачили, що плянтатори ні за що не зречуть ся його і будуть навіть за него воювати ся. Північні держави не хотіли заводити війни і попускали плянтаторам. А їм і грошеві втрати були з того, що південні держави мали рабів. У північних державах було багато за-

водів та фабрик. Там багато ткали, багато всячини робили, і тими виробами торгували. А в піденних державах заводів було мало, там усе були плянтації. На плянтаціях дурно працювали раби Негри і через те плянтатори дуже дешево продавали в Европу бавовну, тютюн, цукор. Європейці ткали з американської бавовни деякі тканини і привозили в Америку і продавали дешевше, ніж Американці з північних держав продавали свої вироби, бо тоді в Європі були кращі машини, ніж у Америці, тим Європейці й могли продавати свої вироби дешевше. Американці з північних держав через се тратили заробіток, бо їм ніде було продавати свої вироби. Тоді Вашингтонський конгрес наклав на всі європейські вироби велике мито і вони дуже подорожали. Плянтаторам се не сподобалося, та мусли корити ся, бо тих законів, що конгрес устанавляв на всю державу, мусли слухати. Отже плянтатори не кидали надії колись ізнов повернути справу по своєму і може навіть завести рабство знов по всій державі. А маючи рабів, вони могли і таку надію мати. Рабів у них було багато — з чотири мільони, і хоча раби самі ніяких прав не мали, але на виборах їх голоси лічено, а голосував за своїх рабів їх пан. Значить, який плянтатор мав більше рабів, той мав і більше голосів. І що більше було-б у плянтаторів рабів, тим дуже могли-б вони порядкувати в державі. Тим і надіяли ся вони, придбавши більше рабів, їх голосами завести ще більше рабство.

Ото-ж ся велика кривда над безневинними людьми дуже пекла Абрагама Лінкольна. Хотіло ся йому зробити так, щоб того лиха не було в його краю.

УІІІ. З купця землеміром.

Повернувши ся з Нового Орлеану до дому, Оффет намислив завести в місті Нью-Салемі крамницю. А торгувати в ній він покликав Абрагама Лінкольна, бо сам бачив, як він гарно спродав у Новому Орлеані. Абрагам згодив ся. Перед тим, як іти йому в Нью-Салем, стала ся

така пригода. Приходить до него один чоловік, Даніель Нідгам. А се був славетний на всю округу борець. От він і каже:

— Доси мене ще ніколи ніхто не поборов, а тепер кажуть, що ти дужчий від мене. Так я отсе й прийшов побороти ся з тобою і показати, що я дужчий від тебе.

Абрагам каже:

— Добре, давай бороти ся!

Узяли ся вони. От Абрагам раз і в друге кинув Нідгама об землю. Той розлютував ся, кричить:

— Лінкольне, хоча ти й кинув мене, але не побеш! Давай бити ся!

Абрагам засміяв ся і сказав:

— Нідгаме, коли тобі мало того, що я тебе кинув, то я, коли хоч, ще й стусанів тобі надаю!

Нідгам тоді роздумав ся, каже:

— Ні, не хочу. Бачу, що ти таки дужчий від мене. — І вже не зачіпав Лінкольна.

Як приїхав Абрагам у Нью-Салем, то краму Оффови ще не привезено, і Абрагама попросили побути поки секретарем у тій конторі, що завідувала виборамн. Він там секретарював, аж поки крам привезено, а тоді почав торгувати. Його в Нью-Салемі дуже полюбили, і покупців було завжди багато, бо він не дурив нікого. За те його навіть прозвали „чесний Абрагам“. Сходили ся люде і так у крамницю, щоб побалакати з Абрагамом. Дійшло до того, що він був немов судня: всякі суперечки розсуджував; хто з ким засперечаєть ся, зараз ідуть до Абрагама, і вже як він скаже, так і буде.

Але-ж були й такі, що заздрили Абрагамови і були йому ворожі. У Нью-Салемі Абрагам жив недовго, бо його господареви не пощастило в якихсь крамарських справах, він зовсім закрутив ся і не було за що крам у крамницю купувати. Крамниці не стало, і Абрагам лишив ся без работи.

А тут саме Індіане почали на американські села та на міста набігати та палити, а людей убивати. Почала ся війна. Кликано до війська озочих людей. І Абрагам записав ся туди. Як записало ся людей чимало, то зібрано їх, а Лінкольна настановлено над ними капітаном. Та не

довело ся сему війську не то воювати з Індіанами, а й бачити їх. Абрагам потім уже, сьміючи ся, казав: „Нападали ми не на Індіян, а на лісові ягоди та на дику цибулю, а воювали, і то криваво з москітами (дуже кусливі комарі). Правда, ми мало не повмирали, але-ж не з ран, а з голоду“.

Як Абрагам вернув ся з війни у Нью-Салем, то саме тоді треба було вибирати депутата до сойму. Абрагамови сказали, що часть виборців хоче вибрати його. Він згодив ся надіючи ся яко депутат причинити ся до установленя користних людям законів.

У Америці хто згодить ся, щоб його вибрано, зветь ся кандидатом на депутата і мусить казати своїм виборцям промови про те, що він робитиме, як його виберуть, про що він дбатиме. Промови ті бувають звичайно дуже довгі, бо поки то розкаже кандидат, як він у тій чи в тій справі робитиме. Ото-ж і Лінкольн мусів казати промову. Він вийшов на високий поміст, щоб усім його видно було і хотів уже казати, коли гляне, аж серед людей бійка, і його товариша бють. Він тоді мерщій з помоста туди, де били ся. Оборонив товариша, тоді знову зійшов на поміст і почав казати промову:

— Люде добрі, думаю, що ви всі знаєте мене: я вбогий собі чоловік Абрагам Лінкольн. Мої друзі просили мене кандидувати до сойму. Як що ви мене виберете, то я обетоуватиму там за те, щоб заведено в нас банк, щоб заведено кращі порядки і щоб на европейські виробы було велике мито. Як що виберете мене — дякуватиму, а не виберете, то як знаєте.

Отже сього разу Лінкольнови не пощастило — не вибрали його. Тоді він із одним чоловіком, на прозвище Беррі, позичили грошей і завели в Нью-Салемі крамницю. Та Беррі одурив його і втік, забравши гроші. Торгувати було вже ні за що, довело ся Лінкольнови лишити крамарство і самому виплачувати гроші, що вдвох із Беррі позичали. Він їх виплачував років із сім. Як не стало своєї крамниці, то він найняв ся знов у крамницю до купця Елліса. Плата йому там була дуже мала, а роботи дуже багато. Та вже робив, бо иньшого заробітку не міг тоді знайти, а йти з Нью-Салему не хотів. Один

знайомий землемір, бачивши, як йому важко приходить ся, каже:

— Навчіть ся хоч трохи землемірства, то я візьму вас до себе за помічника.

Лінкольн залюбки згодив ся. Землемір надавав йому книжок, і він почав учити ся землемірства та ще ходив із тим землеміром на роботу і дивив ся, як він землю міряє. За шість тижнів він трохи навчив ся і міг сам робити, і землемір узяв його до себе за помічника.

Робота землемірська по тих краях тоді була дуже важка. Лінкольн мусів відмірювати землю переселенцям. І так було, що як наспіє робота, то вже не гайсь, а раз іди й роби, хоч би яка там негода була. Часто так було, що відміряючи землю доводило ся прорубувати собі стежку сокирою, бо всюди були густі ліси. Лінкольн знав чимало всяких пригод будши землеміром. Одного разу мало не втопив ся. Сів він відпочити в лісі над річкою. Коли се зовсім несподівано як зашумить! Глянув Лінкольн, а то вода в струмочку прибуває. Деся мабуть у горах великий дощ ішов. Так несподівано й швидко прибула вода, що трохи-трохи не забрала Лінкольна, та якось ухопив ся він за гіляку і повис на ній. Під ним вода реве та все прибуває, а він висить держучи ся за гіляку. Почав Лінкольн, якось там руками перебираючи, до цівки добувати ся і таки добув ся. Зліз на дерево, глянув — замість струмочка ріка бурхлива рине. І книжки його та струмент вода забрала. Так і сидів на дереві, аж поки вода збігла.

Хоч як було він натомить ся за день землю міряючи, а ввечері розпалить огонь, сидить коло него сам один у лісі і читає та вчуть ся. Заробляв і тепер він дуже мало і через те року 1833 взяв ся ще одну роботу робити. Як привожено в місто почту, то він розбирав, кому які листи прийшли та газети і роздавав їх, а листи з Нью-Салему віддавав почтареві. Роботи було небагато, бо почту привожено раз на тиждень, тай то листів та газет було трохи. То осе як прийде почта, люде поприходять по листи, Лінкольн пороздає, що кому прийшло, неписьменним листи попрочитує, а тоді читає людям газети, виясняє, як хто чого не розуміє.

ІХ. Лінкольн депутатом.

Року 1834 треба було вибирати депутата до сойму. Почали люде на мітінгі (віча) сходити ся та радити ся, кого вибирати, а кандидати казали промови. І Лінкольн ходив та їздив на мітінгі і казав там промови, бо хотів, щоб його вибрано депутатом. Ото приїздить він у одно село, а люде на полі жнуть. Його поведено туди до виборців. Вони кинули жати, походили ся до Лінкольна. Він зараз із ними познайомив ся, і сказав промову. Тоді один чоловік сказав :

— Ми подамо голоси тільки за того, хто так як ми вмів робити на полі.

Лінкольн зараз за серп і почав жати. Ті жінці бачуть, що він жне так, як і вони, і всі тридцатеро сказали :

— За вас подамо голоси.

Поїхав Лінкольн далі. Він хоч і більше тепер заробляв, а вдягав ся вбого, бо не хотів грошей марнувати на дорогу одежу. Одного разу йде він на мітінгі, а якийсь виборець побачив, що він такий нечепурний і одежа на ньому стара й проста, засьміяв ся й каже :

— Невже не можна було знайти кого кращого на кандидата ?

А йому відмовлено :

— Підіть на мітінгі та послухайте, як він говоритиме, а тоді вже й скажете, чи треба кращого.

Чоловік пішов на мітінгі, а прийшовши звідти, казав :

— Ну, сей усіх переважить, бо він сам один знає більше за всіх кандидатів.

Тепер Лінкольна таки вибрано депутатом до сойму в державі Іллінойсі, і він поїхав у місто, де збирав ся сойм. Збираєть ся сойм на два, чи на три місяці, і се зветь ся соймова сесія. А як сесія скінчить ся, тоді депутати роз'їздять ся. У першу сесію Лінкольн мало що казав, а все придивляв ся та дослухав ся, і його виборці вже каляли ся, що вибрали його, бо думали, що він так усе й мовчатиме.

Як сесія скінчила ся, то Лінкольн приїхав знов у Нью-Салем. Він намислив вивчити ся і здати екзамен на адвоката. Гроші собі на прожиток Лінкольн заробляв знов землемірством, а вчив ся в вечері та в ночі. Вчити ся йому було дуже важко, бо на адвокатів звичайно вчать ся по найвищих школах (університетах), а Лінкольн учив ся самотужки. Та вже хоч як важко було, а він свого не кьдав — учив ся, бо звик, почавши щось робити, доводити діло до краю. Важка праця його ніколи не лякала. Він казав: „Кождий сам на себе повинен працювати, а не надїяти ся на чю поміч. Господь кождому дав не тільки рот, щоб їсти, а ще й дві руки, щоб добувати їжу. Коли-б він схотїв, щоб були такі люде, щоб не робили, а тільки їли, то дав би їм рот, але рук не дав би“.

А тим часом надїйшла вже друга соймова сесія. Треба було в друге туди їхати. Ще в першу сесію Лінкольн добре обїзнав ся з усїма справами, які обговорювано на соїмі, роздивив ся, серед яких людей він опинив ся, чого доброго й чого лихого від них сподївати ся можна.

В Північно-Американській Спільці люде, що дбали про громадські справи, розділили ся на дві партії. Одна партія хотїла, щоб було рабство, а друга — щоб ні. Люде з тої партії, що не хотїла рабства, звали ся віґи. Головою віґів був Генрі Клей. Лінкольн пристав до віґів.

На другій сесії він почав говорити, обстоюючи за користні людам закони і повстаючи проти таких, що з них могла вийти людам кривда. Він говорив звичайно дуже гарно, так що чутка про його промови широко розїйшла ся. Повстаючи на соїмі проти всякої кривди, Лінкольн завсїгди повставав і проти рабства. Прихильні до рабства звичайно казали, що не має грїха повертати на раба Неґра, бо він хоч і людина, але не така, як ми, він усе одно, що товарина. Лінкольн їм казав на те:

— Ви кажете, що Неґри не такі люде, як ми. Се правда, що де в чому вони справді не такі: от, сказати, ми білі, а вони чорні. Ми більше знаємо, бо маємо змогу вчити ся, а їм учити ся ніколи, бо вони без відночинку працюють на плянтаторів. Але-ж вони не товар, а люде

і мають рівне з усіма людьми право робити на себе, на свою сім'ю, а не на плянатора, їсти зароблений своєю працею хліб тоді як схочеться і скільки схочеться, а не з панових рук.

Але партія плянаторська була дуже велика і мала силу. В деяких державах навіть зроблено було постанови, ще хто поветає проти рабства, той поветає проти закона державного, а значить, його за те треба судити. Та Вашингтонський конгрес не затвердив такої постанови.

Як і в державі Іллінойсі року 1837 зроблено на соймі таку постанову, що хто проти рабства, той проти державного закона, то Лінкольн сміливо повстав і проти тої постанови, і проти рабства, хоч і знав, що небагато людей до него прилучить ся. І справді, до него прилучив ся тільки один чоловік, Дан Стоп.

Х. Лінкольн адвокатом.

Три роки Лінкольн тяжко працював, усе вчив ся, і врешті року 1837 здав екзамен на адвоката. Тоді він оселив ся в місті Спрінгфільді і почав адвокатувати. Адвокат з него був добрий і багато людей удавало ся до него. Та Лінкольн не за кожду справу брав ся, а тільки тоді, коли бачив, що справа слушна. Він, як з кого, то й грошей не брав, а бувало так, що й своїх докладав, як наприклад у отьому ділі. Приходить до него стара жінка Неґритянка і розказує, що, каже, є в мене одним один син; він не раб, бо ми вільні і живемо у вільній державі. Тепер же він приїхав у Новий Орлеан і там його вхоплено і посаджено в тюрму і кажуть: або викуп за себе дай, або рабом будеш.

А тоді такий безбожний закон був, що як приїде Неґр, хоч і вільний, у рабську державу, то його схоплять і повернуть на раба, хиба що викупить ся. Отаке лихо спіткало й сина сеї Неґритянки. А вони були вбогі, на викуп грошей не було. Стара мати прочула про Лінкольна, що він добрий чоловік і за рабів оступаєть ся і прийшла до него, благаючи, щоб визволив її сина.

Лінкольн почав клопотати ся. Він їздив просити всяких людей, що могли тут пособити, писав до губернатора — нічого не допомгло. Тоді він з одним чоловіком скинули ся грішми та й викупили того бідолашного Негра.

Але великої слави адвокатської придбав собі Лінкольн, обороняючи на суді молодого парубка Армстронга. Колись, ще як Лінкольн пішов від батька і став жити серед чужих людей, то часто ходив до одних людей — Армстронги вони прозивали ся. Вони його привітали як рідного і Лінкольнови було в тій сім'ї дуже гарно. І от тепер почув Лінкольн, що старий Армстронг умер, зістала ся вдова з сином, і її єдиного сина забрано в тюрму за те, що наче б то він убив людину. Почувши се Лінкольн зараз написав до його матери, що він оборонятиме на суді її сина, без грошей, звісно. А сам тим часом узяв читати судові папери про Армстронгову справу. Попрочитувавши всі папери він упевнив ся, що Армстронг не винен, не він убив того чоловіка. Але-ж люде були певні, що вбив Армстронг і вимагали, щоб його дуже покарано. Як би Армстронг не був замкнений у тюрмі, то, здасть ся, люде самі його скарали-б, не дожидуючи ся судової карі, такі на него всі були обурені. Бачивши таке Лінкольн попросив, щоб Армстронга суджено не зараз, а трохи згодом і в иньшому місті. Суд згодив ся на Лінкольнову просьбу.

За кілька часу почав ся суд. Приведено з тюрми Армстронга, і мати його приїхала. Людей зійшло ся багато — велика хата в суді була повнісінька. Питають Армстронга, чи він убив чоловіка. Він каже:

— Ні, не я! — Тоді стали питати свідків. Вони всі один по одному кажуть, що не бачили, як Армстронг убивав, але певні, що се він убив. Тільки один свідок, ворог Армстронгів, каже:

— Місяць тоді ясно світив, і я бачив, як Армстронг устромив ніж у серце тому чоловікови.

Слухаючи се, всі люде були певні, що суд страшною карою скарає душоуба Армстронга.

Як прийшла черга Лінкольнови говорити, то він почав розбирати все, що свідчили свідки. Він розбирає, і всі люде й судії бачуть, що свідки багато казали не

по правді. На кінці Лінкольн питає найголовнішого свідка, яка була година, як Армстронг убивав чоловіка. Той каже:

— Було пів до десятої. Я добре памятаю, бо місяць світив ясно, і я подивився на годинник.

Тоді Лінкольн виймає календаря і читає в ньому, що місяць того вечера зійшов аж о одинацятій годині. Значить, пів до десятої було темно. Тоді вже всі бачуть, що Армстронг не винен, що свідок казав неправду. Вражений свідок зблід і хитаючи ся вийшов із хати. Лінкольн каже до присяглих, щоб вони судили по правді, не зважаючи на ті чутки, що раніше чули про Армстронга.

І присягли оправдали його.

Мати його зомліла з великої радости, а сам вільний тепер Армстронг ридаючи обнімав Лінкольна.

Адвокатам часто доводилось їздити по тих містах, де були суди, бо всюди були в них судові справи. І Лінкольн їздив; але спершу в него не було свого коня, то доводило ся наймати, а тоді вже як заробив грошей, то купив собі коня і сам його доглядав. Їздити доводило ся иноді місяців два й три вряд, то Лінкольн завжди набирав із собою книжок, бо вже він так ізвик, що як вільна година, зараз до книжок береть ся. Тим він хоч і не вчив ся по великих школах, а знав не менше від тих, що вчили ся. Скоро по всім Іллінойсі люде пізнали Лінкольна, і всюди він був дорогим гостем; а надто прості люде дуже любили його, бо зриси сам у вбогій хліборобській сім'ї, він добре знав жите вбогих людей, розумів їх горе і завжди радий був стати їм у пригоді. Своєї сім'ї він не забував ніколи і пособляв батькови скільки змога. А як став адвокатом, то зібрав грошей і купив мацусі сто моргів землі. Він казав, що се тільки малесенька подяка за всю її любов до нього.

Адвокатыські справи не перешкаджали Лінкольнови бути депутатом у соймі, і він був ним до 1840 р. Ті віги, що були в соймі, вибрали його своїм головою, і він завжди говорив на соймі іменем цілої партії. Він ніколи не зрікав ся своїх думок, коли був певний, що вони правдиві. Хоч на соймі повставали проти нього, він усе сміливо обстоював за свою правду.

Року 1842 д. 4 листопада Абрагам Лінкольн одружився з Мері Тодд. Жінка його була добре освічена й гарна людина, і Лінкольн був із нею дуже щасливий.

XI. Лінкольн обороняє Негрів.

Одружившись, Лінкольн хотів жити серед своєї сім'ї і не мішати ся до громадських справ. Отже так не вийшло. Року 1844 був вибір президента, і партія вігів визначила своїм кандидатом на президента Генрі Клея. Лінкольнови припоручено від його партії поїхати по Іллінойсі і агітувати за вибором Генрі Клея. Лінкольн поїхав. Їздив по містах, по селах, по хуторах і майже що дня говорив промови про те, що треба вибирати президентом Генрі Клея і скасувати рабство. В Іллінойсі були раби, і багато людей обстоювали за рабством, та такими промовами Лінкольн таки зумів прихилити не одного ка свій бік.

Об'їздивши Іллінойс поїхав у Індіану і там усюди говорив промови за Клея та проти рабства. Та про те Клея президентом не вибрано. За те самого Лінкольна так уже добре знали, що р. 1846 вибрано його до Вашингтонського конгресу і на виборах за него подано стільки голосів, як ні перед тим ні потім ні за кого. Лінкольн у конгресі був наймолодший із усіх членів.

Саме тоді американські держави воювали з сусідною державою Мексикою за територію Техас. Мексика вважала ту землю за свою, а Спілка за свою. Лінкольн повстав проти сеї війни, бо Техас прилучити до Спілки хотіли прихильники рабства, маючи надію зробити з него невідільницьку державу. Їм дуже хотіло ся встановити такий закон, щоб у кожній новій державі заводити рабство. Та Лінкольн дуже боровся проти сього, і їм не пощастило з тим законом. Але вони все-ж досягли того, що конгрес видав ось який закон: „Коли Негр утече у вільну державу, то він не стає вільною людиною, як було доси, а треба його піймати й вернути панови“. Се був безбожний, немилосердний закон, і люде багато горя зазнали

через него, бо дуже щиро ловлено втеклих рабів і вертано їх панам, за гроші, звісно.

Лінкольн дуже повставав проти сего закона і плянтатори зненавиділи його. Вони бояли ся, що Неґри збунтують ся і раз-у-раз брали тих, що здавали ся їм непевними, і допитували їх. На допитах Неґрів били й катували і бувало так, що вони, не стерпівши муки, казали на себе, що вони справді мислили щось лихе своїм панам, хоч іноді й не винні були в тому, і тоді їх дуже карано, здебільшого на смерть. Одного разу в державі Тенессі (се вже було геть далі — року 1857) від разу повішено 250 Неґрів, хоч і не було доводу, що вони справді хотіли повстати проти плянтаторів.

Вибувши в конґресі скільки було треба, Лінкольн не схотів у друге кандидувати, а вернув ся до дому і знов узяв ся адвокатувати. Іноді він їздив і казав промови. Один дуже багатий член конґресу й сенатор, на прозвище Дугляс, великий прихильник рабства, їздив по Іллінойсі і казав промови про те, що рабство дуже гарна річ, що треба з усеї сили дбати, щоб його не скасовано. То як він скаже де небудь промову, Лінкольн зараз і собі їде туди і каже промову проти рабства.

Дугляс був чоловік дуже багатий, розумний і мав багато прихильників у конґресі, бо там багато членів було з плянтаторської партії. Року 1854 він зняв у конґресі мову про те, що треба скасувати місурійську згоду і дозволити вільним західним землям заводити в себе рабів. Найдужче хотіло ся плянтаторам завести рабство в двох територіях: у Канзасі та в Небрасці. Всюди на заході і найбільше в сих двох землях жили здебільшого люде з північних держав, що й самі вміли робити і позували до вільної праці; от плянтатори й бояли ся, що вони, як стане їх багато, заснують у себе вільні держави.

Лінкольн бачив, до чого воно йдеть ся. Він розумів, що коли прихильники рабства, заводючи його в нових державах, візьмуть тим ще більшу силу, то заведуть рабство вже по всій державі. І тоді він ще дужче почав проти них бороти ся. Саме тоді Дугляс приїхав у Спрінґ-фільд, прихилити людей до того нового закона, що хотів

завести. Зійшли ся люде, і він почав говорити про те, що треба знищити Місурійську згоду і завести рабство в нових державах. Скоро він доказав, вийшов на поміст Лінкольн і почав йому відказувати, що новий закон цілком несправедливий і доведе до лиха, до війни. Ще ніколи не казав Лінкольн так гарно, як сього разу, і люде послухали його, а не Дугляса. Тоді Дугляс поїхав далі по краю казати промови, а Лінкольн за ним слідком. До його думок прихияло ся більше людей ніж до Дуглясових і року 1855 його хотіли вибрати в конгресі сенатором. Але він не схотів кандидувати. Потім його хотіли настановити губернатором у Іллінойсі, але він і того зрік ся, бо хотів мати вільний час та добре впорядкувати свою партію.

Коли плянтаторам не пощастило завести отой закон про нові землі, тоді вони задумали, щоб примусити ті землі, щоб ніби добровільно заводили в себе рабство. Робили се так: вишукували всяких розбишак, гультайв, злодіїв і підмовляли їх селити ся в Канзасі. Оселивши ся там вони мали право голосувати, і голосували на заведенне рабства. А тих людей, що ранійше виселили ся з північних держав і не хотіли рабства, ті пройдиєвіти підпалювали, грабували і навіть убивали. Таким робом плянтатори думали або повигонити їх із Канзасу, або примусити голосувати за рабство. І вони таки добили ся, чого хотіли: Канзас оголошено рабською державою.

Але з північних держав пішли люде своїм на поміч. Тоді побільшало в чесних людей сили, і вони почали воювати з плянтаторськими прислужками. Великої слави зажив тоді один чоловік, Джон Броун. Він ще змалечку побачивши, як знущають ся з рабів, зненавидів рабство і заприсяг ся до загину проти його бороти ся. Коли зчинила ся в Канзасі колотнеча, то він поїхав туди воювати за волю. Одного разу він з невеличким гуртком людей зважив ся здобути у ворогів збройню. Але їм не пощастило: Джона Броуна зловлено живого, а тих шіснацять, що були з ним, усіх побито. Між ними були три сини і два зяті Броунові. Його самого посаджено в тюрму й присуджено повісити.

Великий жаль обняв людей за тим непохитним борцем проти кривди людської. Прошено, щоб конгрес оступив ся за него. Та конгрес не міг відмінити присуду, бо не мав права мішати ся в справи держави. По всіх вільних державах сходили ся люде на мігінти і писали гуртові просьби, просячи помиловати Джона Броуна. По всіх газетах писано про те-ж. Але Броунові судиї не мали жалю: їм треба було збути ся свого ворога. І справді д. 2 грудня 1859 р. Броуна повішено. Та його смерть була початком побіди тої справи, за яку він наложив головою. Незабаром Канзас став вільною державою.

Року 1856 вибрано президента, і Лінкольна виставлено кандидатом на віце-президента. І сим разом ще перемогли противники. Тоді р. 1858 партія вігів виставила його своїм кандидатом на сенатора в конгрес. В тій же окрузі другим кандидатом був Дугляс. За Лінкольна подано на 4000 голосів більше, ніж за Дугляса і його вибрано. Та про те як виявилось, що сенаторів вибрано більше ніж треба, то затверджено не Лінкольна, а Дугляса. Лінкольн дуже тим журив ся, але не знеохотив ся. Ще два роки їздив по всій державі, агітуючи та підіймаючи всіх чесних людей против рабства. Він заїхав і в Канзас, і там його втали як найдорожшого гостя. Він заходив і в школи. Один учитель з Нью-Йорку розказував, як Лінкольн був у нього в школі:

— Сидимо ми, — каже, — в класі і вчимо ся, коли входить якийсь високий чоловік. Сів на ослоні і слухав. Вдавав ся він мені якимсь надзвичайним, і я попросив його сказати дещо дітям. Він згодив ся, став перед дітьми і почав до них говорити. В хаті стало тихо-тихо. Діти слухали уважно, видко було, що він словами своїми вразив дитячі душі. Разів зо два, як він спинав ся, діти просили: „Кажіть іще! будьте ласкаві, кажіть іще!“ Я дивив ся на свого високого, дужого, нечепурного чоловіка, на його енергічне лице, що ставало таке добре й ласкаве, як він говорив і мені дуже хотіло ся знати, хто він. Як він уже пішов із класи, я вийшов з ним і спитав:

— Скажіть, будьте ласкаві, хто ви ?

Він увічливо відповів :

— Абрагам Лінкольн із Іллінойса.

ХІІ. Лінкольн президентом.

Тепер Лінкольна знали по всій державі, бо всюди гриміло його палке слово в оборону нещасливих покривджених Негрів. Але-ж і плянаторська партія не сиділа мовчки: прихильники рабства з усеї сили прихилили людей до своїх думок. Борня між двома партіями все більшала, бо підходив час вибору президента, а всі розуміли, що тепер якій партії пощастить вибрати на президента свою людину, та й подужає. Мітінгів, промов усяких було стільки, як ніколи ще. Віги бачили, що ніхто серед них не вміє так обстоювати за правду, як Абрагам Лінкольн, і зважили ся вибрати його на президента.

Року 1860 д. 9 мая в Іллінойсі зібрав ся мітінг. Зійшло ся до 5 тисяч людей. Був там і Лінкольн. Як уже всі походили ся, то губернатор, що був головою на мітінгу, сказав :

— Тут серед нас сидить найдостойніший із усіх людей у нашій державі. Ми всі його любимо й поважаємо. Сей чоловік — Абрагам Лінкольн. Я прошу його сісти на осьому почесному місці.

Всі почали плескати в долоні. Лінкольна піднято й посаджено на почесне місце. Як трохи стихло, то голова зборів спитав :

— Чи хочете вибрати Абрагама Лінкольна кандидатом на президента Північно-Американської Спілки ?

Всі як один відмовили : — Хочемо.

За тиждень у місті Чикаго вибирано кандидата на президента. Там зійшло ся на мітінг 26 тисяч людей і з між сімох людей теж вибрано Лінкольна.

Того-ж року 1860 д. 6 листопада в місті Вашингтоні визначені були вибори на президента. Народу зійшло ся у Вашингтон сила. Все місто було повне. Людям роздавано друковані карточки. На тих карточках кожда

партия вихваляла свого кандидата і впевняла, що конче його, а не кого вишшого треба вибрати. Все місто, обмірковуючи сираву, гуділо як велетенський вулїй.

І от скінчили ся вибори: 1,866,452 виборців подало голоси за Абрагама Лінкольна, і його вибрано президентом Північно-Американської Спілки. Переважили вільнолюбні північні держави, переважила правда.

Дуже багато людей радїли, що вибрано Лінкольна, але-ж багато, звісно, було й таких, що їх се дуже засмутило. Між иньшими і якихсь двацять пасторів голосували проти Лінкольна, і він потім казав про них одному чоловікови:

— Двацять пасторів голосували проти мене. Вони добре знають, що я законно обстоюю проти рабства в територїях, проти рабства всюди, а та партия обстоює за рабством. Вони знають се і з отсею книгою в руках (він показав Євангелїє), з книгою, що не допускає нїякого рабства, вони голосують проти мене. Я не розумію, як можна так робити.

Він замовк; на очах у нього були сльози.

По виборі Лінкольн схотїв побачити ся з мачухою і поїхав до неї. Батько його тоді вже вмер. Лінкольн побув у мачухи кілька день, а як уже одїздив, то вона, прощаючи ся з ним, сказала:

— Чує моє серце, що я вже не побачу свого дорогого Абрагама, вороги вбють його.

Хоча Лінкольна й вибрано, але він не зараз міг стати президентом, а тільки за пів року, бо старий ще мусїв добути свого курсу. Лінкольн жив поки що в Спрінгфільдї.

Як уже вийшло пів року, то д. 11 лютого 1861 року Лінкольн виїхав у Вашингтон. Ідучи він спинав ся по містах і казав промови. Вороги кілька разів хотїли заповідати йому щось, та не пощастило, і він д. 22 лютого прибув у Вашингтон і оселив ся в „Бїлому домі“. Так зветь ся палац, де живе президент Північно-Американської Спілки.

XIII. Початок війни.

А тим часом у державі починало ся недобре.

Як вибрано президентом Лінкольна, то побачила плянтаторска партія, що тепер уже їй не доведеть ся орудувати. Вона бояла ся, що тепер не то не пощастить заводити рабство по нових краях, а може воно не вдержить ся й там, де було доси. Ото-ж за тиждень до Різдва в рабській державі Південна Кароліна зроблено таку постанову, що ся держава виступає з Північно-Американської Спілки, бо на президента й на віцепрезидента повибрано людей неприхильних до рабства. Тоді ще вибрано кілька людей і послано їх по інших південних державах підмовляти, щоб і ті виступали зі Спілки. Незабаром іще шість держав прилучило ся до Південної Кароліни, і тоді сім південних держав заснували свою Спілку, назвали її Конфедеральні американські держави, вибрали собі президентом Джефферсона Девіса і почали готувати ся до війни з північними державами, бо добре знали, що ті не попустять їм руйнувати державу. Се було ще тоді, як Лінкольн жив у Спрінгфілді і ще не президентував, а президентом був іще Бюканан, чоловік з плянтаторської партії, і міністри були з тої-ж партії. Вони не то не спивали південні держави, а навіть пособляли їм, бо взяли і за державні гроші накупили дуже багато зброї та харчу для війська і повідвозили в південні держави, а те, що лишило ся в північних державах, поскладали в таких містах, де південне військо легко могло його здобути. Військові кораблі порозсилено далеко. І всяким робом президент із міністрами дбали про те, щоб зміцнити південні держави, поки ще мали на те змогу, себ то, поки ще Лінкольн не став президентом. І вони таки встигли багато чого зробити на користь південним та на шкоду північним державам.

Таке робилось у державі, коли д. 5 марта 1860 р. Лінкольн у-перше вийшов до народу яко президент і сказав свою першу президентську промову. Він у тій промові просив південні держави заспокоїти ся, не знимати колотнечі в ріднім краю, не воювати з братами.

Та ся промова не помогла. Почувши про неї Девіс, президент південних держав, сказав:

— Із зброєю в руках, убиваючи й руйнуючи, підемо ми туди, де запевне подужаємо, підемо в густо заселені північні міста.

За місяць прибули в Вашингтон посланці від Конфедеральних держав умовляти ся про те, як поділити позички ті, що всі держави вкупі позичали, ще як південні держави не відділили ся, і скільки хто муєть тепер виплачувати. Але у Вашингтоні їм сказано, що як засновувано державу „Північно-Американську Спілку“, то всі держави пристали на те, що ні одна не може вийти зі Спілки, не маючи на те згоди від усіх держав. Тепер же сім держав вийшло зі Спілки, не маючи на те права, бо не мали на те згоди від спільників і тим поламали основний державний закон. І конгрес і президент не признають їх за окрему державу, тим і посланців від них не приймають.

Тоді південні Конфедеральні держави почали війну. Вони напали на кріпость Сомтер у північних державах і здобули її д. 11 цвітня 1861 р. Почала ся правдива братня війна.

Як ще війна не починала ся, то багато людей в Північних державах радили уступити, лишити плянтаторам їх волю. Але як південні почали війну, то вже всі одностайне обстали за те, щоб не уступати.

В Америці нема стільки війська, як у нас. Там салдатів трохи, а то звичайно люде навчать ся військової справи за малий час, а тоді йдуть до дому, а як держава думає воювати, тоді їх скликають, і з них стає військо. І тепер як почала ся війна, зараз Лінкольн написав заклик, щоб зійшло ся 75 тисяч ополченців. Саме тоді прийшов до него колишній його ворог Дугляс, прийшов мирити ся, бо впевнав ся, що південні держави роблять не по правді і відкинув ся від своєї партії. Лінкольн прочитав йому свій заклик, то він і каже;

— Клячте не 75, а 200 тисяч ополченців, бо я добре знаю ворожі заміри і знаю, що з таким військом ви їх не подужаєте.

З того часу Лінкольн і Дугляс стали приятелями.

Лінкольн покликав таки 75 тисяч ополченців. Але швидко виявилось, що їх справді дуже мало, і тоді він, краще обізнавши ся зо справою, попросив у конгресу дозволу скликати ще 400 тисяч ополченців і взяти на війну грошей 400 мільонів доллярів. (Долляр — наших 5 корон). Конгрес дозволив йому скликати 500 тисяч ополченців і зібрати на війну 500 мільонів доллярів грошей. Південні держави подужували, бо вони заздалегідь наготовили ся до війни, і генерали їх краще знали військову справу, а Лінкольнови довело ся починати війну без зброї, без готового війська, без готового харчу, без готових грошей. Але ополченці охочо йшли до війська, а конгрес сказав, що буде збирати гроші й давати, скільки буде треба.

XIV. Війна. Рабів визволено.

Минув рік, а війні не було кінця і південним державам дужче щастило, ніж північним. Довело ся Лінкольнови ще раз і в друге покликати по 300 тисяч ополченців. Війна ся, як і всяка війна, була справді „велике горе“. Кров лила ся, міста й села палили, ниви витоптвано військом. Понабігали юрбами всякі розбишаки і собі руйнували країну. Лінкольн з усеї сили дбав про те, щоб хоч там, де не воювали ся, країна не бідніла. Він наказував сіяти більше хліба, щоб було що і їсти й продавати. Заводив усякі заводи та фабрики, щоб було де людям заробляти. А те, що на заводах виробляло ся, продавано в чужі краї і так добувано гроші. Ще будовано військові кораблі, щоб воювати ся і на морі.

Поки південні держави корили ся конгресови, то конгрес не мав права заборонити їм держати рабів, бо се була власна хатня справа кожної держави. Як же вони відрізняли ся і зламали основний закон державний та ще й почали воювати ся, то подумав Лінкольн, що тепер він має право своєю волею скасувати рабство. Тільки він не хотів сего робити тоді, як південні держави подужували, бо вони могли-б сказати, що Негрів

випущено на волю на те, щоб вони помагали північним державам подужати південні. Самі-ж південні держави примушували Неґрів воювати з північним військом, що йшло визволяти їх. Тоді Лінкольн зважився скасувати рабство і написав про те відозву, але сховав її до того часу, поки почнуть північні подужувати. В відозві було написано, що рабство касує ся, і Неґри стають вільні, бо держава викупить у плянтаторів усіх рабів. І плянтатори не мають права не випускати рабів за викуп. Усіх рабів держава не може відразу викупити, бо їх дуже багато, але викупить за 38 років, і викуплених оселюватиме там, де вони самі схочуть, і даватиме їм землю. Всі-ж раби, яких визволено тепер підчас війни, вже стали вільні, і їх не можна повернути знов на рабів.

Ще в відозві було написано, що коли південні держави не покинуть воювати ся до нового 1863 року, то з першим днем сього року всі раби без викупу стають вільні.

В вересню 1862 р. північному війську трохи пощастило, і тоді д. 22 того місяця Лінкольн післав сю відозву в південні держави. Але там не згодили ся ні припинити війну, ні випустити рабів за викуп на волю. Тоді д. 1 січня 1863 року Лінкольн підписав заяву, що з сього дня всі раби Неґри по всій державі стають вільні. Тою заявою визволив Лінкольн з тяжкого рабства чотири мільйони людей.

Розказують, що рік потім, а саме в перший день нового 1864 року багато Неґрів прийшло у Вашингтон подивити ся на свого визволителя й подякувати йому. Вони обступили „Білий дім“. Деякі сміливіші підійшли ближше і побачили, що двері відчинені. Тоді вони пішли у хату. У Лінкольна було багато гостей, приїздили втати його з Новим роком. Лінкольн уже дві години стискав руки своїм білим гостям і дуже втомив ся. Коли тут входять гості чорні. Він страх ізрадів і почав їх втати. А вони обступили його, сміючися й плачучи з радості і кричали: „Хай вас Бог благословить! Хай Бог благословить добродія Лінкума!“ Се вони так його прозвище вимовляли.

Південні держави хоч і втратили рабів, але мали надію, що такі повоюють північні, матимуть свою окрему державу і тоді знову заведуть рабство. А північні не хотіли їм цього дозволити і ні ті, ні ті не кидали воювати ся. Тільки-ж люде вже втомили ся війною і не охоче йшли до війська. Тут у пригоді стали визволені Негри. Вони йшли до північного війська і добре воювали ся проти своїх колишніх гнобителів.

ХУ. Кінець війні.

Війні все ще не було краю, і не знати було, хто подужав. Врешті з червня 1863 року північному війську пішло ся на краще, і в південних державах поменчала надія на те, що вони подужають. Але-ж війна не спинала ся, і кров лила ся й лила ся. Обидва війська понабирали багато бранців. І тепер виявилось, як озвірили ся люде в південних державах, що маючи рабів звикли катувати людей. Північне військо дуже гарно поводило ся з бранцями, а в південному війську їх катовано, бідолашні зазнавали і голоду й холоду і всякого лиха. Найлютішим доглядачем коло бранців був Генріх Віртц. Під його доглядом було трицять тисяч бранців. Вони жили, чи краще сказати, мучили ся в великій, сказав би, загороді. Але місця там було найбільше на десять тисяч, а туди загнано трицять тисяч. Їсти давано дуже мало, та й та їжа була гнила, цввіла, червива. Бранців пекло сонце, мочив дощ, пронвзував вітер, бо даху не було над ними. Жили просто неба в грязюці, в багні. Зрозуміло, яке повітря було там, де було скуплено стільки людей. Виходити з загороди їм не дозволяло ся. З голоду, з нечисті, з поцсованого повітря бранці дуже хворіли. Загорода була обгороджена високим парканом, а в середині був ще один парканчик, менш як аршин заввишки. Його звано „межею смерти“, бо як бранець переступав через нього, то вартовий його застрілював. За се вартового пускано на трицять день до дому. Змучені голодом та хобрами бранці не видержували такого життя і випсне пе-

реступали через паркан, щоб їх застрілено. Але й без того їх дуже багато вмирало: що місяця зо дві тисячі. А одна ніч така вдала ся, що як пішли вранці виносити групи, то внесли 207. Віртц велів заковувати бранців у кайдани, часом по кілька душ до купи і начіплювати на них важкі гарматні кулі по 30 фунтів, і всякі инші муки вигадував їм собі на втіху. Одного бранця доти топтав і бив чобітьми, поки не вбив. Найбільша втіха йому була, як бранці тікали. Тоді він пускав за ними на здогінці собак. Ті знаходили втікачів і задавлювали. Більш як тринадцять тисяч бранців загнав на той світ самий Віртц. Та й инші доглядачі не дуже були кращі. Багато тисяч людей з північного війська полягло не в бою від кулі, а замучено їх забравши в неволю.

Уже чимало людей у північних державах ремствувало на Лінкольна, що війна така довга, що багато людей полягло. У військо йшли вже дуже неохоче, грошей давати не хотіли. Лінкольнови так скрутно приходило ся, що иньший може давно-б кинув справу, а він не кидав і стерплював усі докори й нарікання, бо зважив ся довести почате діло до кінця. Він уже виволов з неволі чотири мільйони людей і тепер хотів утихомирити „незгоду в домі“ і виратувати свою країну, щоб не розшматували її свої-ж діти. Хотів не дати змоги плянтаторам завести рабську державу. І він просто й сміливо йшов до своєї мети і иньших заклькав так робити. Одного разу після великого бою на тому-ж полі, де били ся, св'ячено місце на кладовище, щоб ховати побитих. Тут був і Лінкольн, і він сказав:

— Як наші предки засновували сю державу, то вони зробили заповіт, щоб народ у ній був завжди вільний, і щоб усі мали однакові права. Тепер у сій державі велика братня війна, і вона покаже нам, чи довговічна та держава, що має такий заповіт. Ми зібрали ся тут, на цьому полі, щоб посвятити його і поховати тих, що віддали своє життя за других. Ми се зробимо, але-ж дужче посвятити, ніж його вже посвячено, ми не можемо, бо ті, що на ньому полягли, вже посвятили його своєю кровю. Ті слова, що тут казано, люде скоро забудуть, а того, що тут зроблено, не забудуть ніколи... Нам,

живим, треба віддати своє життя на те діло, за яке оті мертві віддали свою кров, нам треба повчитися в них і не шкодуючи сили робити те діло, за яке вони тут полягли. Мусимо засвідчити, що вони полягли не дурно, що наш народ з божої волі буде завжди вільний і сам порядкуватиме свій державний лад так, як йому буде краще.

Почався вже й 1864-й рік, а війна все тягла ся. З початку того року Лінкольн зібрав ще 500 тисяч воїнів і настановив начальником над військом генерала Гранта. Сей генерал добре знав військову справу, і під його приводом північному війську стало все дужче щастити. А тут саме вийшло чотири роки, як вибрано Лінкольна президентом, треба було знов президента вибрати. Люде невдоволені з довгої війни казали, що нехай уже ті південні держави будуть собі нарізно, аби швидче скінчила ся війна. І багато вже стало таких, що не хотіли Лінкольна, а поставлено кандидатом Мак-Клееллана, маючи надію, що він спвинить війну.

А тим часом північне військо здобуло найважливішу кріпость на півдні і все побивало плянтаторське військо. Тоді вже знов ті, що нарікали на Лінкольна за війну, почали казати, що таки треба довести діло до краю. І їх кандидат тепер уже казав, що треба прилучити південні держави, але-ж рабство в них щоб таки було. А Лінкольн усе за одно обстоював: щоб не розривати держави, та щоб навіки скасувати рабство. Роздумавши ся виборці таки виставили Лінкольна кандидатом і він сказав у своїй промові, що се добре, бо незручно перемінати президента, як війна ще не скінчила ся, і він ще не впорядкував того, що думав упорядкувати, а тільки порозпочинав.

— Я, звісно, не думаю, — казав він, — що люде, виставляючи мене кандидатом, показують тим, що вважають мене за найкращого чи за розумнішого чоловіка у всій державі. Я думаю тільки, що незручно перепрягати коні переїздячи річку, і що вони не вважають мене за таку вже нікчемну коняку, що й серед річки годить ся її перепрягти.

Мабуть Лінкольна вибрано вдруге президентом не через те тільки, що не годить ся перепрягати коня серед річки, бо за него тепер голосувало 2,213,035 виборців, — на 356,583 душ більше, ніж при першій виборі.

В цвітні 1865 року північне військо здобуло ще два міста — Річмонд та Пітерсборо. Як узято Річмонд, найголовніше місто в південних державах, то другого дня поїхав туди Лінкольн. І як приїхав, то зараз обступили його визволені Нетри і як діти виявляли свою радість: сьміяли ся, скакали, плакали й кричали: „Хвала Богу! Президент Лінкум прийшов!“ Одна стара жінка вздрівши Лінкольна склала побожно руки й сказала:

— Спасибі тобі, Господи Ісусе, що поміг мені побачити президента Лінкума.

Лінкольн радів безмірно, що „велике горе“, війна доходить до краю. А радіти було чого, бо за ті чотири роки країна справді зазнавала тяжкого горя: багато людей повбивано, покалічено, міста, села поруйновано. Гроші державні всі витрачено, ще й задовжила ся держава мало не на два тисячі мільонів доларів. Та Лінкольн думав: „Найбільше лихо, що побито людей: їх уже не вернеш, а те все владнаємо, аби тихо стало в державі“.

Над тими людьми, що нарobili стільки лиха, над повстанцями Лінкольн не хотів мстити ся, караючи їх. Він наказав своїм генералам не карати нікого, а як повстанці кидають зброю, то вони знов стають синами свого рідного краю і можуть вільно йти до дому. Президент південних держав Джефферсон Девіс був у Річмонді. Перед тим, як узяти се місто, генерал Шерман питає Лінкольна:

— Пане президенте! Що мені робити з Девісом? Чи взяти його, чи хай тікає?

А Лінкольн каже;

— Що мені вам на се сказати? В Сангамонськiм окрузі жив один проповідник. Він нічого сам не пив: ні горілки, ні вина, ні пива і проповідував, щоб і люде не пили. От одного разу довго він їхав верхи, а було душно. Він дуже втомив ся і заїхав до свого друга відпочити. Той зараз зробив йому лімонаду (напій з цукру і цитрини), а наливаючи в склянку питає:

— А може крапнути сюди чого міцнішого, щоб вам покріпити ся?

— Ні, — каже проповідник, — у мене вже така постанова, щоб ніколи не пити такого, що опяняє.

А потім глянувши на пляшку:

— Але-ж я думаю, — каже, — що як би ви могли так зробити, щоб я не бачив, як воно крапне, то се би ні трохи мене не засмутило.

— Отак і я скажу, як той проповідник: Я повинен вам сказати, щоб ви не дали Девісови втекти. Але як що ви позволите йому втекти так що я сього не знатиму, то се ні трохи мене не засмутило-б.

Як узято Річмонд, то Девіс утік.

Еге, Лінкольн не хотів карати найголовнішого повстанця і попустив йому втекти. А повстанці, відколи його вперше вибрано президентом і до сього часу не покидали думки вбити його. Лінкольнови раз-у-раз присилано листи з погрозами, що його вбють, як що він не кине війни і не заведе знов рабства. І міністрів його теж лякано. Приятелі просили Лінкольна берегти себе, не ходити всюди. Се йому часто казано, і одного разу врешті він виняв цілу купу листів і сказав:

— Гляньте, скільки листів, і в кожному страхають мене тим, що вбють. Як би на них зважати, то й жити не можна було-б. А я так собі думаю: мене що дня дуже легко можна вбити, і як що який зрадник схоче се зробити, то вже я не вбережу ся. Так чого-ж про се й думати, на що ховати ся і турбувати ся?

І він справді не ховав ся, а робив своє діло сміливо, не зважаючи ні на які погрози.

Д. 9 цвітня знов була велика баталія, але вже остання. Північне військо подужало, і війна скінчила ся. Лінкольн досяг своєї великої мети; його край не розірвано на двое і рабство було скасоване на віки.

XVI. Яким був Лінкольн президентом.

Президентови дуже багато всякого діла, а як почала ся війна, то його аж надто багато стало. Та Лінкольн хоч і який заклопотаний, але завсїгди був до всіх привітний і ласкавий, завсїгди розмова його була весела, із приказками та з жартами. Людей до нього приходило дуже багато, і він кожного вислухав і робив усе, що міг зробити.

Одного разу бачить Лінкольн, стоїть серед людей хлопя років тринадцять, дуже змучене на погляд. Лінкольн приязно питає:

— А тобі, хлопцяку, чого треба?

— Я, — каже, хлопець — довго нездужав, лежав у шпиталю, а отсе трохи видужав, так прийшов до вас, пане президенте, може ви чим зарадите мене?

— А з ким ти живеш? — питає Лінкольн. — Є в тебе батько й мати?

— Нікого нема. Батька на війні вбито, і мати вмерла. Братів не маю, нікого нема — сказав хлопець і заплакав.

І в Лінкольна забреніли сльози на очах. Він спитав:

— Чи не міг би ти продавати газети?

— Ні, — каже хлопець, — я ще слабкий, не здужаю ходити. А лікарь не дозволяє довше лежати в шпитали. А в мене ні хати, ні грошей нема, — куди-ж я тепер піду?

Лінкольн написав записку, віддав хлопцеві і сказав, куди з нею піти:

— Там, — каже, — тобі добре буде.

Хлопець пішов веселий, бо знав, що тепер йому буде добре, бо за него піклуєть ся президент Лінкольн. Якась жінка прийшла й розказала, що її чоловік і всі три сини пішли до війська. Чоловіка недавно вбито. Тепер я сама занедужала, не можу робити, то прийшла просити, щоб пустили мені старшого сина з війська.

Лінкольн пильно на неї подивив ся і сказав:

— Так, ви віддали все, що мали найдорожчого, і вам повинні тепер вернути сина.

І він зараз написав наказ, щоб пущено з війська її найстаршого сина.

Через тиждень нещасна жінка прийшла знову і сказала Лінкольнови, що вже старшого її сина вбито. Тоді Лінкольн сказав:

— Я знаю, чого ви хочете просити; я зараз напишу наказ, щоб вам пущено другого сина.

Він написав наказ і віддаючи його жінці сказав:

— Тепер ми з вами поділили ся: один син вам, а один нам. Так буде по правді.

А бувало й так, що справді прийде чоловік за якою дурницею, і Лінкольн марнує дорогий час слухаючи його. От, наприклад, приходять один чоловік і розказує:

— Пане президенте! Вояки забрали в мене коня і от стільки сіна, — так розберіть моє діло і нехай мені заплатять.

Лінкольн усміхнув ся й каже:

— Ви мені нагадали одну історію. У мене був один знайомий чоловік, капітан із пароходу. Він завсїгди сам переводив парохід через пороги. От одного разу йде парохід через поріг. Хвиля його кидає страшенно, і капітан з усеї сили держить стерно та пильнує, що не кинула хвиля пароходом об скелю. Коли підбігає хлопець, сіпає його за одержу і кричить: „Пане капітане! Спиніть на хвилинку парохід: я впустив у воду яблуко!“ Бачите, як би я сам розбирав кожду таку справу, як отся ваша, то діла стало-б на двацять президентів. Там і без мене є кому розібрати і вас удовольнити.

Негарним людям Лінкольн не потурав. Одного купця, що торгував невільниками, посаджено в тюрму, ще й општрафовано на тисячу доларів. Як уже він відсидів у тюрмі, то написав до Лінкольна, просячи, щоб йому прощено грошеву кару, бо, — каже, — не маю змоги заплатити, і мені звелено за неї ще в тюрмі відсидіти, так дозвольте не відсиджувати. Лінкольн прочитав листа і сказав:

— Можна простити навіть душогуба. Але такий чоловік, що йде в Африку, хапає там дітей і продає їх у довічне рабство, такий чоловік гидкїйший за найлюті-

шого розбійника. Хоч би йому довелося весь вік просидіти в тюрмі, то я все-ж йому не дарую кари.

Лінкольн дуже повставав проти кари смерті і ніколи не підписував таких присудів. Ось як оповідав про се один генерал: У мене першого тижня втекло з війська 24 вояків. Їх піймано, і військовий суд присудив їх розстрілювати. Присуд послано президентови до підпису, але він не підписав. Тоді я сам поїхав до него й кажу: „Пане президенте! се конче треба зробити, а то військо не слухатиметься“. А він мені відказав: „Генерале! Вже й так багато вдів у нас плаче. Не вимагайте, щоб через мене їх ще побільшало, бо я цього не зроблю“. Так і не підписав, і зісталися ті двацять чотири вояки живі.

А один генерал кинув службу через те, що Лінкольн не хотів підписати смертного присуду воякам.

І бувши президентом Лінкольн жив дуже просто, а синам своїм казав: „Не пийте, не куріть, не жвіть тютюну, не лайтеся, не грайте в карти, не кажіть неправду, любіть Бога, людей, правду та добро, і будете щасливі“.

ХVII. Смерть Лінкольнова.

Війна скінчила ся. Д. 11 цвітня 1861 р., як вона починала ся, повстанці здобули форт Самтер, зняли з него державну коругву Північно-Американської Спільки і замість неї вивісили свою. Минули чотири тяжкі роки і тепер, д. 14 цвітня 1865 року, прийшла у Вашингтон звістка, що на форті Самтер знову висить коругва Північно-Американської Спільки. Радість у Вашингтоні була велика, і той день ознаймлено великим національним святом.

Веселощів усяких багато роблено людям у той радісний день, а ввечір була в театрі вистава і на ній мусів бути президент. Він приїхав у театр із жінкою, з одною знайомою панночкою і її родичем майором Ратбоном Президентови приготували велику лужу біля сцени, а над нею спереду була державна коругва. В театрі було

повно людей. Як приїхав Лінкольн, то його витали щиро й радісно. Він сів на кріслі поруч із жінкою. Почала ся вистава. Всі дивили ся на сцену. В театрі тихо, тільки на сцені актори розмовляють. І нараз гукнув вистріл, і Лінкольн упав. За його кріслом стояв якийсь чоловік із пістолем. Майор Ратбон схопив його, але він кинув пістоль і хотів ударити майора великим ножем у груди. Майор випустив злочинця і затулив ся рукою, тоді злочинець скочив на загородку в льожі і з неї стрибнув на сцену, відірвавши острогами шматок коругви. Він упав, але зараз ісхопив ся, скрикнув, що се пімета за південні держави, кинув ся за сцену, вибіг з театру, скочив на коня і втік. Усе те зробило ся за одну хвилинку.

Лінкольн лежав непритомний: куля пробила йому голову.

За одну мить зникла в театрі веселість і всіх обняв тяжкий смуток та жаль. Лінкольна перенесено з театру у чиюсь хату поблизу і там його положено. Лікарі обглядали рану: вона була смертельна. Вся сім'я його була тут. Посходили ся міністри, приятелі. Він лежав спокійно з зажмуреними очима, непритомний. Перед сьвітом він умер.

У Вашингтоні запанував загальний смуток. Державні коругви всюди спущено і все вбрало ся в чорне. Смуток запанував по всій великій країні, бо мільони людей заплакали за Лінкольном.

Тіло його лежало в конгресовій салі, і люде йшли в останнє поклонити ся своєму батькови (так його звано). Тяжко сумували за ним білі люде, а ще тяжче може сумували чорні. З усіх країв сьвіта прислано листи, повні жалю й смутку, бо всі розуміли, що смерть Лінкольнова — всесьвітня втрата.

Спершу хотіли були поховати його в Вашингтоні. Але рідна держава його Іллінойс вимагала, щоб його привезено туди. Так і стало ся.

Д. 19 цвітня сумно задзвонили дзвони у Вашингтоні і по всій рідній землі Лінкольновій. То вся країна правила по ньому похорон. Положено тіло в труну і повезено його в Іллінойс, повезено тією вулицею, якою він ішов у Білий Дім, щоб стати президентом.

Ще не доведено тіла, як піймано душогуба. То був актор Бут. Його наздогнали й хотіли взяти. Але він ускочив у якусь будівлю, замкнув ся і не хотів віддати ся воякам. Тоді його застріляли. У нього знайдено папери і з них виявило ся, що він не сам намислив лихе діло: багато людей з плянтаторської партії змовили ся вбити Лінкольна і всіх міністрів. Але вбито самого Лінкольна і ще поранено його секретаря, а більш нікого не займано.

Тіло Лінкольнове привезено в Спрінгфільд, туди, де він прожив найспокійніший, найлюбіший час свого життя. Сотні тисяч людей прийшли туди і принесли квітки йому на труну. Д. 4 мая його поховано.

На зеленому кладовищу в Спрінгфільдї тихо лежить те, що було смертне в Лінкольні. Імя-ж його zostало ся на віки безсмертне, бо заслужив він се своїми ділами й своєю смертю.

P. Marinkowski
Warszawa 6.07.1957
10.00,-

162. Забобони та ворожбитство	40	сот
163. Про шпихліри і крамниці, нап. д-р К. Левицкий	24	"
167. Ганс Егеде	20	"
168. З Маркіянової спадщини	30	"
169—170. Про каси позичкові і щадниці	30	"
171. Наші діти	20	"
172. Пан Кригулець	20	"
173—174. Кобзар Т. Шевченка ч. I. (оправлений)	50	"
175. Народно-руський катехизм	12	"
178—179. Сад при хаті	30	"
181. Д-р Омелян Огоновский	30	"
182. Про вільні землі	16	"
183. Про ґрунтовий катастер	10	"
208—209. Як ходити коло хорих	50	"
210. Новий процес цивільний	40	"
211. О нових податках особистих	40	"
214. Добра порада	12	"
215—216. У пятьдесяту річницю знесеня панщини	50	"
217—218. Образ тьми і світла	40	"
219—220. Про обірки і інші навози	40	"
221—222. Сотні роковини народного письменства	32	"
223. Богдан Хмельницький. Часть II.	24	"
227. Про Вука Стефановича Караджича	24	"
228—229. Розмови про держави і народи Європи	40	"
230. Батько Петро і його діти	20	"
231. Дещо про молоко	20	"
232—233. Приписи для оглядачів худоби і мяса	40	"
238. Старорускі Оповіданя	40	"
240. Спілки для оцадности і позичок	40	"
241. Ярема. Оповідане за запорожского жита	25	"
242. Ради і перестороги для хліборобів	25	"
243—244. Книжка приказок	40	"
245. Про спис людности. Старорускі оповіданя.	20	"
246—247. Юр. Федькович Фармазони і поезії	40	"
248—249. Календар на р. 1901	60	"

II. Видавництва, котрі „ПРОСВІТА“ закупила або даром дістала:

1. Непропаца сила, д-ра I. Пулюя	80	сот.
2. Сербські думи і пісні	2	кор. — "
3. Вечери на хуторі, повісти Гоголя, 2 томи	1	" 30 "
4. Дещо про світ Божий		30 "
6. Іван Гус Шевченка, муз Лисенка (на фортепян)	1	" — "
7. Поезії В. Масляка	2	" — "
8. Марко Вовчок ч. II.		50 "
9. Проскурка, Юр. Федьковича		10 "
10. Військова такса		30 "
11. Про вивлащенє під залізницю		60 "
12. Портрет Т. Шевченка	1	" — "
13. Скажім собі правду в очи		20 "
14. Драматичні твори Григ. Бораковського	2	60 "

19. Про вибори до сойму (друге видане)	36 сот.
20. Про вибори до ради державної	20 "
21. О позичках	16 "
23. О опікунах та кураторах	12 "
29. Устиянович, Ярополк, драма	20 "
34. Історичні монографії, М. Костомарова	4 " 30 "
35. Княжий період Руси-України. Г. Іловайський ч. I.	3 " 12 "
36. " " " " ч. II.	3 " 70 "
37. Учебник сьпіву, Ів. Кипріян	1 " — "
39. Богдан Хмельницький, М. Костомарів, 3 томи	10 " — "
45. Люборадські, повість А. Свидницького	60 "
53. Юрій Горovenko	80 "
54. Наука о товарах, К. Кахикевича	50 "
56. Гайдамаки Т. Шевченка	40 "
57. Коллди і щедрикы	24 "
58. Велика народописка карта Руси	6 " — "
59. Історія Сьвету Манявського, д-ра Целевича	2 " 40 "
60. Паньщина д-ра Ів. Франка	60 "

III. Молитвеники.

1. Народний молитвеник для дітей V. вид. а) в звич. опр. 60 сот.; б) в діпшій опр. 50 сот.	70 "
2. Великий народний молитвеник в звичайній оправі брошурований: 1 кор. 20 сот. а оправні по 1 кор. 80 сот. 2 кор. 40 сот. на ведін. папері брошур. 1 кор. 40 сот. оправний	3 кор. 20 "

IV. Формулярі.

1. Дневник касовий, одна лібра	80 "
2. Книга довжників, одна лібра	80 "
3. Книжочка для позичаючого, 100 пр.	4 кор. — "
4. Книжочка вкладкова (щадничка) 100 прим.	6 " — "
5. Запис або скрипт, 100 пр.	2 " 50 "
6. Книжка товарова для краминиць, лібра по	80 "
7. Книжка касова " "	80 "
8. Спис членів, лібра по	80 "
9. Повновласть процесова, одна лібра	80 "
10. Позов в справах дрібних, одна лібра по	50 "
14. Грамоти членські читалень "Просьвіти", пр по	04 "
15. Дневник для кас щадничко-позичкових лібра	80 "